

FORSKNINGS-
AVDELNINGENS
ARBETSRAPPORTSERIE

NR 52

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA

52

RESEARCH
DEPARTMENT'S
WORKING PAPERS

NO 52

ERSTA SKÖNDAL UNIVERSITY COLLEGE

Ett delvis ensamt liv

En studie av människor som inte deltar
i föreningslivet

LARS-ERIK OLSSON

ERSTA SKÖNDAL HÖGSKOLA

2007

ARBETSRAPPORTSERIE NR 52

Ett delvis ensamt liv

En studie av människor som inte deltar i föreningslivet

Lars-Erik Olsson

Stockholm, september 2007

Publicerad av Forskningsavdelningen, Ersta Sköndal högskola
Copyright © 2007 Författare Lars-Erik Olsson
ISSN 1402-277X, URN:NBN:se-2007-37

Omslag: Petter Strömberg
Tryck: Elanders Gotab AB, Stockholm 2007
Produktion: Sari Nurminen

FÖRORD

I denna studie läggs ett ovanligt perspektiv på svenskt förenings- och organisationsliv – här studeras nämligen de som inte arbetar frivilligt, eller är engagerade på andra sätt, lite närmare.

Vi har i tidigare undersökningar kunnat visa att svenskarna är i ”världsklass” när det gäller att göra frivilliga insatser. I den här studien undersöker vi dem som inte arbetar frivilligt, inte ingår i sociala nätverk och inte gör informella insatser. Denna grupp uppgår till nästan en och en halv miljon individer av den vuxna befolkningen.

Studien har finansierats av Justitiedepartementet.

Lars Svedberg
Forskningsföreståndare
Professor

INNEHÅLL

FÖRORD	3
INLEDNING OCH SYFTE	7
FRIVILLIGT ARBETE 2005	9
Trender i det frivilliga arbetet	15
SOCIAL BAKGRUND BLAND MEDBORGARE SOM INTE ARBETAR FRIVILLIGT	17
Uppsummering hittills	22
ATTITYDER TILL FRIVILLIGT ARBETE	23
HÄLSA	25
Uppsummering kring hälsa	27
TILLIT OCH SAMHÄLLENGAGEMANG	29
Uppsummering kring samhällsengagemang	31
SLÄKT OCH VÄNNER	33
Uppsummering kring släkt och vänner	35
FRITID	37
Uppsummering kring fritid	39
TRE FÖRSÖK TILL FÖRKLARING	41
En socioekonomisk modell	41
En modell kring civilitet	43
En modell kring fritid och närstående	45
AVSLUTNING	49
BILAGA 1. BAKGRUND TILL MEDBORGARSTUDIerna 1992, 1998 OCH 2005	51
BILAGA 2. RESULTATREDOVISNING	54
REFERENSLISTA	61
PUBLIKATIONER FRÅN FORSKNINGSAVDELNINGEN	63
Skriftserie	63
Arbetsrapportserie	64
Särtrycksserie	66

Metodbokserie	66
Övriga publikationer i urval	66

INLEDNING OCH SYFTE

Vi vet sedan olika studier att det uppfattas vanligen som positivt att delta i föreningslivet, allt ifrån att det bidrar till den enskilde personens egen nytta till att det gör någon form av samhällsnytta (se t.ex. Putnam, 2000), även om andra förhåller sig lite mer kritiska till nyttan. I den senaste medborgarundersökningen av frivilligt arbete i Sverige konstaterades att svenskarna är fortsatt i hög grad frivilligt arbetande och att engagemanget är påtagligt stabilt över tid (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005)¹. Samtidigt är det över tid ungefär lika många som står utanför föreningslivet. På gruppnivå verkar det således finnas vissa mönster bland de som inte arbetar frivilligt, ingår sociala nätverk eller gör anhängningsinsatser. *I denna rapport fokuseras på de medborgare som inte arbetar frivilligt, inte ingår i sociala nätverk och inte gör informella insatser.* Någon liknande studie har inte genomförts i Sverige tidigare. Denna studie har finansierats av Justitiedepartementet.

Syftet med studien är att jämföra gruppen så kallat aktiva medborgare (det vill säga de som arbetar frivilligt, ingår i sociala nätverk och gör informella insatser) med gruppen så kallat passiva medborgare. Ungefär 20 procent av de som ingått i denna medborgarundersökning betraktas utifrån denna definition som passiv. Det motsvarar ca 1 400 000 individer i befolkningen i åldersspannet 16–84 år. I denna studie är en passiv medborgare den som inte arbetar frivilligt, inte ingår i ett socialt nätverk eller inte gör informella insatser gentemot släkt och vänner.

Inledningsvis är det viktigt att poängtera att vi inte lägger någon värdering i begreppen aktiv eller passiv utan det är benämningar på två medborgargrupper i denna studie. Det är också viktigt att påpeka att detta inte är en ”Putnamsk” studie som ska ge erkännande till frivilligt arbete, utan det är en i första hand empirisk redovisning av en medborgarstudie. Det finns anledning att ha en empiriskt återhållen position (se t.ex. Wijkström och Lundström, 1997). Det är givetvis en empirisk fråga huruvida deltagande i föreningslivet är något positivt eller inte och det kan också variera på individ- och samhällsnivå. Putnam menar framför allt att föreningslivet har en positiv funktion på samhällsnivå.

Varför ska man undersöka om människor är aktiva eller passiva i förhållande till föreningslivet?. Spelar detta någon roll? Det finns en pågående diskussion kring detta och som framför allt Putnam har initierat (se t.ex. Putnam, 2000). Han menar att det är viktigt att människor är aktiva och deltar i föreningslivet beroende på att detta är grundläggande för att skapa ett socialt kapital. Ett samhälle med ett rikt föreningsliv och ett utvecklat socialt kapital fungerar enligt Putnam främjande för de samhälliga och demokratiska institutionerna och också för en fungerande marknad (a.a.). Det sociala kapitalet blir till ett smörjmedel mellan människor och i samhället som helhet. Föreningslivet kan ses som ett nav

¹ Jag vill tacka Stig Elofsson på Stockholms universitet för hjälp med datakörningar och jag vill tacka mina kollegor Julia Grosse, Elisabet Lindberg, Marie Nordfeldt, Anna Whitaker för värdefulla kommentarer.

eller en social arena som möjliggör olika sociala kontakter och bildande av nätverk (Jeppsson Grassman och Svedberg, 1999). Det pågår dock en diskussion om hur det sociala kapitalet skapas. Skapas det av människor underifrån eller har det sin grund i ett välfungerande samhälle (se t.ex. Rothstein och Stolle, 2003)? I Sverige finns det också en pågående diskussion kring folkrörelser och människors engagemang. Sjunkande medlemstal har oroat forskare utifrån att föreningslivet antas fungera som en demokratiskola (SCB, 2003). Andra forskare har visat att det visserligen verkar vara så att medlemstalen minskar medan det frivilliga arbetet inte gör det (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005). De sistnämnda ser att det finns en stabilitet bland befolkningen när det gäller att arbeta frivilligt, men att det frivilliga arbetet tar sig lite nya former. Samtidigt visar man också att frivilligt arbete ingalunda är jämnt spritt i befolkningen. Det finns tydliga socioekonomiska samvariationer som tyder på att socioekonomiskt väletablerade är mer aktiva än de socioekonomiskt mer svaga grupperna (a.a.). Detta socioekonomiska samband visar även den så kallade maktutredningen (Petersson, Westholm och Blomberg, 1993). Lundåsen (2005) finner även att det finns samband med hälsa och frivilligt arbete. De som arbetar frivilligt uppger att de har en bättre självskattad hälsa. Kommittén Valfärdsbokslut (SOU 2001:79) pekar därutöver även de på att det finns negativa samverkande faktorer (till exempel arbetslöshet, bristande hälsa, små sociala nätverk och utsatthet för brott) som bidrar till att människor hamnar i en neråtgående spiral som dessutom påverkar livets alla skeenden på ett negativt sätt. En viktig faktor som de tar upp är tillgång till avlönat arbete. Den sistnämnda studien visar också på att människor som befinner sig i dessa neråtgående spiraler drar sig tillbaka från samhället, har svårare att påverka sin livssituation och befinner sig i allt i en mycket mer utsatt situation (se även Petersson et al., 1993).

Vi kan i denna studie kanske inte lösa frågan om vad som är orsak och verkan beträffande att vara en aktiv eller passiv medborgare (enligt vår definition) men visa på mönster och ge antydningar till delförklaringar av eventuella skillnader. Enbart longitudinella studier av medborgare och deras engagemang och insatser inom och utanför det civila samhället skulle kunna ge mer hållbara förklaringar.

I denna undersökning kommer vi att granska ett flertal områden som har beröring med människors livssituation. Vi utgår från den medborgarundersökning av frivilligt arbete som genomfördes 2005 (se bilaga 1).

För att inleda denna undersökning gör vi först en genomgång av medborgarstudien 2005 och de som arbetar frivilligt. Denna genomgång ska ses som en pendang till denna studies syfte att undersöka de som inte arbetar frivilligt, ingår i ett socialt nätverk eller gör anhänginsatser.

Därefter fortsätter vi med att studera de som är passiva genom att beskriva deras sociala bakgrund på olika sätt. Därefter följer ett avsnitt kring attityder till frivilligt arbete. Vi undersöker även skillnader i upplevd hälsa, och därefter följer ett avsnitt kring tillit och samhällsengagemang. Sedan följer ett avsnitt om familj, släktingar och vänner, och den empiriska redovisningen avslutas med frågor kring fritiden. I bilaga 1 beskrivs mer utförligt metoden. I bilaga 2 beskrivs resultatredovisningen.

Arbetet avslutas med en mer ingående analys och försök till förklaring.

FRIVILLIGT ARBETE 2005

I detta avsnitt presenteras data från den medborgarstudie som genomfördes 2005 (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005). I viss utsträckning jämförs materialet med tidigare studier 1992 och 1998. Syftet med avsnittet är att beskriva hur det frivilliga arbetet ser ut i allmänhet i Sverige. Detta avsnitt återfinns även i en studie som gjordes bland de frivilligt arbetande i idrott (Olsson, kommande).

I tabell 1 kan vi se att det frivilliga arbetet i Sverige inte tycks vara ett fenomen på tillbakagång. Det är stabilt och till och med något ökande över tid. Vidare kan konstateras att andelen kvinnor som arbetar frivilligt ökat sedan den första studien, även om andelen män alltså är något större. Vi ser också att cirka hälften av den svenska vuxna befolkningen arbetar frivilligt på regelbunden basis.

Tabell 1. Det frivilliga arbetets omfattning år 1992, 1998 och 2005. Andel i procent som utfört frivilligt arbete, totalt samt efter kön (16–74 år).

	1992			1998			2005		
	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor
Frivilligt arbete	48	52	44	52	53	50	51	53	49
Bas	1 045	524	521	1 104	568	536	1 287	641	646

I den senaste medborgarundersökningen ser vi att det frivilliga arbetet verkar ha en normalfördelning med hänsyn tagen till ålder. I början och slutet av åldersfördelningen är det få personer som utför frivilligt arbete, medan personer som befinner sig i medelåldern verkar arbeta desto mer (tabell 2). Slående är att när män och kvinnor sannolikt är mest upptagna med barn, skola, arbete med mera så arbetar de samtidigt mest frivilligt. Kvinnor verkar för övrigt både starta och avsluta sitt frivilliga arbete lite tidigare än män. Vi vet att i 1998 års studie var både män och kvinnor i åldern 16–29 lite mer aktiva än motsvarande grupp 2005, och vi ser i 2005 års undersökning att det är en hög aktivitet i nästa åldersspann: 30–44 år. Vi kan dock inte utesluta att det finns kohorteffekter, det vill säga att personer i en aktiv åldersgrupp förblir aktiva genom hela deras levnad. Vad vi med säkerhet kan säga är att i alla tre undersökningar verkar man vara som mest aktiv i åldersspannet 30–44 vilket skulle kunna tyda på att det inte är kohorteffekter utan relaterat mer till ålder och livssituation. Ålder strukturerar sannolikt det frivilliga arbetet genom att öppna och stänga vissa dörrar i en föreningslivets möjlighetsstruktur. Med möjlighetsstruktur menas i detta sammanhang att det finns en infrastruktur i form av olika föreningar, tillgång till ledare och resurser (både pengar och människor som vill arbeta frivilligt).

Tabell 2. Det frivilliga arbetets omfattning 2005. Andel i procent som utfört frivilligt arbete, efter ålder och kön.

ÅLDER OCH KÖN	PROCENT
16–29 år, män	39
16–29 år, kvinnor	43
30–44 år, män	59
30–44 år, kvinnor	60
45–59 år, män	55
45–59 år, kvinnor	48
60–64 år, män	56
60–64 år, kvinnor	45
65–74 år, män	56
65–74 år, kvinnor	37

Vi ser också att antalet timmar ligger i snitt runt 14 timmar per månad (tabell 3). Männerna ägnar lite mer tid åt frivilligt arbete, men skillnaderna är inte så stora. Vi kan således se två stabila mönster, hälften av befolkningen arbetar frivilligt och utför i snitt lika många timmar per månad 2005 som i början av 1990-talet. Utifrån dessa data går det inte att säga att medborgarnas engagemang har minskat, åtminstone inte mellan åren 1992 och 2005².

Tabell 3. Det genomsnittliga antal timmar per månad som de aktiva utför frivilligt arbete. Totalt och per kön.

	1992			1998			2005		
	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor
Timmar	Ca 13	Ca 14	Ca 12	Ca 12	Ca 15	Ca 10	Ca 14	Ca 14	Ca 13

Det medborgerliga engagemanget i frivilligt arbete tar sig många uttryck och sker i vitt skilda organisationstyper (tabell 4). Nedan redovisas andelen av befolkningen som arbetar frivilligt. Eftersom många medborgare utför frivilliga insatser i flera organisationer blir totalsiffran inte 100 procent. År 2005 liksom i början av 1990-talet är det idrottsföreningarna som samlar flest frivilligarbetare. Här finns det också en långsiktig tendens till ökning. För närvarande samlas 20 procent av den svenska befolkningen mellan 16 och 74 år och gör en mängd olika insatser inom idrottens organisationer. Männerna är fortfarande mest aktiva inom idrotten – skillnaderna är inte längre särskilt stora.

I undersökningen 2005 ser vi att insatserna i humanitära organisationer minskar, liksom engagemanget i fackföreningar, frivilliga försvarsorganisationer samt kultureller organisationer. Det kan dock vara tillfälliga förändringar. Kvinnor är överlag mer aktiva i religiösa organisationer, i frivilligt arbete i offentlig regi samt inom andra organisationer på det sociala området. Män är mer aktiva inom boendeorganisationer, motororganisationer, friluftorganisationer (här ingår bland annat jakt- och fiskeföreningar) samt, såsom redan nämnts, inom idrottsområdet. Sammantaget visar det frivilliga arbetet upp en del traditionella könsmonster.

² I 2005 års undersökning förfinades frågor kring antalet timmar. Alla föreningstyper gick igenom och personen fick uppskatta antalet timmar i respektive förening. Tidigare frågades det om hur mycket timmar man arbetade i den organisation som arbetade mest tid, näst mest tid osv.

Tabell 4. Andel i procent av befolkningen mellan 16 och 74 år som utfört frivilligt arbete inom olika organisationstyper 1992, 1998 samt 2005 – det sistnämnda året uppdelat på kön.

FRIVILLIGT ARBETE	1992	1998	2005	2005 MÄN	2005 KVINNOR
1) Humanitär hjälporganisation	3	5	2	2	3
2) Föräldraförening	5	3	5	4	5
3) Handikapp-/patientförening	2	2	1	1	2
4) Invandrarorganisation	1	1	1	1	1
5) Kvinnoorganisation	1	1	0	0	1
6) Pensionärsorganisation	1	2	2	2	2
7) Församling i Svenska Kyrkan	2	4	3	2	5
8) Annan kyrka/kristet samfund	3	3	3	2	4
9) Annat religiöst samfund	0	0	0	0	0
10) Nykterhets-/antidrogförening	1	1	1	1	0
11) Lokal sammanslutning för social fråga	1	1	1	1	1
12) Grupp för internationell fråga	1	1	0	0	0
13) Ordenssällskap	3	2	1	2	1
14) Frivilliga insatser inom offentlig sektor	2	2	3	2	4
15) Annan org. med hum./soc. inriktning	0	1	1	0	1
16) Idrottsförening	16	19	20	23	18
17) Friluftsförening	3	3	4	6	2
18) Miljöorganisation	1	1	0	0	0
19) Kultur/musik/dans/teater	7	7	5	5	5
20) Annan hobbyförening	5	3	3	3	2
21) Fredsorganisation	0	0	0	0	0
22) Motororganisation	3	2	2	4	1
23) Förening för boende	5	6	8	9	7
24) Aktieägarförening	0	1	0	1	0
25) Frivillig försvarsorganisation	3	3	2	2	1
26) Konsumentkooperativ	0	1	0	0	0
27) Annat kooperativ	3	2	3	3	2
28) Lokal aktionsgrupp	1	1	1	1	0
29) Fackförening	6	6	4	4	4
30) Politiskt parti	2	3	2	2	2
31) Studentförening	1	2	2	2	1
32) Annan förening	0	4	2	1	3
Bas	1 045	1 104	1 393	685	708

Om vi gör en sammanställning över de tre mest ”populära” organisationstyperna under 2005 för män och kvinnor ser vi lite olika mönster. Vi har lagt samman de femton första kategorierna till en typ som kan benämnas sociala organisationer (sociala, humanitära och religiösa).

Männens tre-i-topp-placeringar i fråga om frivilligt arbete skulle då bli:

- idrottsorganisationer (23 procent)
- sociala organisationer (20 procent)
- föreningar för boende (9 procent)

Kvinnornas tre-i-topp-placeringar skulle bli:

- sociala organisationer (30 procent)
- idrottsorganisationer (18 procent)
- föreningar för boende (7 procent)

Vi ser således att idrotten är ett mycket stort område för både män och kvinnor, men att engagemanget i sociala organisationer är betydligt mycket större bland kvinnor (även om det kommer på männens andra plats). Sätillvida ser vi könsskillnader.

1998 var det 85 procent av de frivilligt arbetande som var medlemmar i samma organisation som de arbetade inom. I 2005 års undersökning är andelen lägre, och totalt sett är nu bara drygt 70 procent av medborgarna mellan 16 och 74 år medlemmar. Den traditionella folkrörelsemodellen är utsatt för förändringar. Det finns skillnader i olika ålderskategorier, och störst andel medlemmar bland de frivilligt aktiva har man i de äldre åldersgrupperna och lägst i de yngre. Kvinnor är dessutom i lägre grad medlem i den organisation som man arbetar frivilligt i. Kvinnor är mer aktiva i dag än i början på 1990-talet, och de verkar inte vara lika "lojala" med folkrörelsemodellen som männen; detta gäller även yngre män (se även SCB, 2003). Detta skulle kunna tyda på att det kommer att ske förändringar över tid och att en av folkrörelsemärnadens viktigaste smaker har tunnats ut. Det betyder också att finansieringen av dessa organisationer håller på att förändras och att medlemsavgiften får mindre betydelse för nya former av finansiering (till exempel projektmedel). Samtidigt så kan vi jämföra med siffror i Europa. Där är i genomsnitt 60 procent av de aktiva också medlemmar, vid mitten av 1990-talet. Medlemskapets koppling till folkrörelsetraditionen ter sig i detta sammanhang vara relativt stark, men med svenska mått satt under hård prövning.

Vilka former tar sig medborgarnas frivilliga arbete³? I tabell 5 så redovisas det frivilliga arbetets karaktär. I tabellen redovisas fördelningen av insatser i den föreningstyp som respondenten ägnat mest tid. Tabellen visar att traditionella typer av föreningsinsatser, såsom styrelseuppdrag och administration, informations- och opinionsarbete och utbildning/ledarskap är anmärkningsvärt stabila, med undantag av styrelseuppdrag och/eller administrativa insatser som har ökat. Här har vi anledning att tro att det är administrationen som ökar. Intressant nog minskar över tid andelen som samlar in pengar. Här kan vi bara spekulera om att nya former för insamling till exempel via Internet har ökat. Andelen som uppger att de gör "andra insatser" verkar 2005 stabilisera sig på en hög nivå. Här kan det vara fråga om att skjutsa barn eller pensionärer, att arrangera underhållning, att tvätta kläder åt ishockeylag etc., och tillfälligt frivilligarbete. Könsskillnaderna är förhållandevis små inom de olika kategorierna av uppgifter och det gäller även skillnader mellan olika ålderskategorier. När det gäller frågor kring makt och inflytande kan vi dock inte säga något om

³ Frågan ställdes på följande vis: Vad har dina insatser inom denna organisation gått ut på? 1. Utbildning eller ledarskap, 2. Styrelseuppdrag, 3. Administration eller andra praktiska insatser, såsom städning eller kaffekokning etc., 4. Information, opinionsbildning eller andra utåtriktade aktioner (t.ex. information i skolor, uppvaktning av politiker, kampanjer). 5. Direkta hjälpinsatser för enskilda eller grupper (t.ex. stödsamtal, hembesök, telefonjour eller praktisk hjälp etc.) 6. Penninginsamling (t.ex. bössinsamling, lotteri, loppmarknad, ansökan till myndigheter om ekonomiskt bidrag), 7. Annat.

könsskillnader. Det är ungefär lika många män som kvinnor inom kategorin styrelseuppdrag och administration, men vi vet inte vilka positioner männen och kvinnorna har.

Tabell 5. Den frivilliga arbetets karaktär 1992, 1998 och 2005. Andel i procent som gjort olika typer av insatser.

	1992	1998	2005
Utbildning eller ledarskap	24	21	23
Styrelseuppdrag/ adm. ⁴	58	56	70
Information/opinionsbildn.	14	15	15
Penninginsamling	26	20	17
Direkta hjälpinsatser	12	12	14
Andra insatser	3	16	14
Bas	501	578	653

Vi går nu över till att redovisa olika typer av bakgrundsvariabler som vi menar sammanfaller med frivilligt arbete. Utbildningsnivå har tidigare visat sig vara en viktig bakgrundsvariabel, och i studien 2005 visar det att medborgare med högre utbildning är mer frivilligt arbetande. I synnerhet gäller detta för kvinnor. Detta skulle kunna tyda dels på ett ökat krav på kunskap och kompetens för de som arbetar frivilligt, dels på att människor med högre utbildning exponeras på fler arenor och blir så att säga mer ”tillgängliga”.

För att undersöka ett eventuellt resursmönster förutom utbildning, så studerar vi sambandet mellan inkomst och frivilligt arbete. Här ser vi likartat mönster mellan män och kvinnor. Med ökad inkomst, både för män och kvinnor, ökar benägenheten att utföra frivilligt arbete. Även detta skulle kunna höra samman med att arbeten med högre inkomster är ”friare”, och man får tillgång till nätverk både i och utanför arbetsplatsen på ett annat vis än om man är hänvisad till ett löpandebandsliknande arbete.

Ett tredje sätt att undersöka resursmönster på är att studera vilken facklig tillhörighet man har. Här skulle antagandet vara att de som tillhör LO-kollektivet i lägre grad skulle exponeras för olika sociala arenor genom sitt arbete, och mest exponering skulle SACO-medlemmar ha. Det visar sig också att de som tillhör LO i lägre utsträckning utför frivilligt arbete. Lägst andel som utför frivilliga insatser bland de förvärvsarbetande finner vi dock bland de personer som inte tillhör någon fackförening alls. Högst andel (förutom de som anger att de tillhör en icke namngiven fackförening) har SACO-medlemmar. Att man lönearbetar är i sig viktigt.

Det verkar vidare finnas ett samband mellan förvärvsarbete och frivilligt arbete. Den som är löneanställd utför mer frivilligt arbete. Man skulle kunna hävda att utifrån ett tidsanvändningsperspektiv skulle den som arbetar heltid ha mindre tid till förfogande för frivilligt arbete, men så verkar inte fallet vara. Våra resultat visar snarare det motsatta. Tesen om att ha tillgång till eller exponeras på olika arenor stämmer, och förvärvsarbete verkar vara en viktig arena för frivilligt arbete (se även Jeppsson Grassman, 1993; Jeppsson Grassman och Svedberg, 1999). Arbetet skapar nätverk och exponerar medborgare för andra sociala nätverk.

⁴ Styrelseuppdrag och administration mättes i en kategori i undersökningen 1992.

Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman (2005) menar att betydelsen av utbildning och inkomst har förstärkts under 1990-talet och i början av 2000-talet när det gäller frivilligt arbete i föreningslivet. En av flera förklaringar till dessa förhållanden menar de kan ligga i att det ställs allt större krav på de frivilligas kompetens. Man uttrycker (a.a.) att det finns en meritokratisering av frivilligengagemanget som också påtalats av utländska forskare (Gaskin och Davis Smith, 1995; Davis Smith, 1998).

Skiljer sig engagemanget åt beroende på vilken typ av boendeort man bor på? I tidigare undersökningar var medborgare i storstäderna mindre aktiva, och störst andel frivilligt arbetande fanns på landet och i de mindre städerna. I 2005 års undersökning är männen mest aktiva i samhällen som har upp till 10 000 invånare och de är sedan lite mindre aktiva i både mindre och större ortstyper. Men männen på landsbygden är nu nästan lika aktiva som männen i storstäderna. Kvinnorna i den senaste undersökningen är något mer traditionella. Mest aktiva är kvinnorna på landsbygden, men i övrigt är engagemanget ungefär lika stort. Boendeort verkar tappa som viktig förklaringsfaktor.

Skiljer sig engagemanget åt om man är född i Sverige eller om man invandrat⁵? Bland männen som invandrat till Sverige ser vi en lägre andel som arbetar frivilligt jämfört med svenskfödda män. Intressant nog ser vi att kvinnor som är födda i ett annat land än Sverige visserligen utför insatser i lägre utsträckning än kvinnor födda i Sverige men att skillnaderna ändå inte är särskilt stora. De invandrade kvinnorna utför dessutom betydligt oftare frivilligt arbete än motsvarande grupp män.

Hur påverkar föräldrars föreningsengagemang det frivilliga arbetet? Vi kan se ett tydligt mönster där en större andel av de engagerade männen också hade föräldrar som var engagerade i ”stor” eller ”viss” utsträckning. Det skulle betyda att har man engagerade föräldrar ökar sannolikheten att man själv är aktiv. Vi kan se ett likartat mönster för kvinnorna och deras föräldrars föreningsengagemang. Det skulle kunna tyda på att föräldrarna är de som först börjar att ”marinera” oss i folkrörelsetraditionen.

Ett annat spännande samband är att ha hemmavarande barn eller inte och förhållandet till frivilligt arbete. Det verkar finnas ett tydligt samband, bland såväl kvinnor som män. De som har barn är mer frivilligt aktiva. Kanske är förklaringen att föräldrar via sina barn blir exponerade på fler arenor och att man ingår eller får tillgång till flera sociala nätverk, vilket i sin tur skulle kunna öka sannolikheten att bli engagerad i olika aktiviteter. Man blir så att säga mer ”indragen” i ideella verksamheter.

Vi har nu studerat hur olika faktorer påverkar frivilligt arbete. För att undersöka hur dessa faktorer/bakgrundsvariabler ökar sannolikheten för att en person ska arbeta frivilligt har vi gjort en modell där vi kontrollerar för olika förhållande. Här har vi gjort en diskriminantanalys i vilken variabler inom följande områden inkluderades: ålder, kön, socioekonomiska förhållanden och familjesituation samt boendeförhållanden och ortstyp. Dessutom prövades betydelsen av att individen utförde informella stödinsatser utanför föreningslivet. I ett andra steg analyserades en något utökad modell, där ytterligare några variabler inkluderades: invandrarbakgrund samt en fråga om föräldrarnas föreningsengagemang. I tabell 6 redovisas endast förekomsten av signifikanta samband för undersökningen 2005.

⁵ De som deltagit i undersökningen har varit hänvisade till att besvara den på svenska vilket begränsar undersökningen när det gäller grupper av invandrade, den är alltså inte helt representativ för grupper som invandrat. Vi vet dock att det bara var 20 personer som på grund av språksvårigheter inte kunde genomföra undersökningen. Det totala bortfallet var 600 personer.

Tabell 6. Bestämningfaktorer för frivilligt arbete 2005. Totalt, för män och kvinnor.

	Utbildning	Inkomst	Informella stödinsatser	Föräldrars engagemang	Ålder
Samtliga	**	***	**	**	
Män	*	**	**	*	*
Kvinnor	*	*			

* = 0,01 = $p < 0,05$ ** = 0,001 = $p < 0,01$ *** = $p < 0,001$

Vi ser att följande faktorer har betydelse för både män och kvinnor: utbildningsnivå (högre utbildning verkar göra att man arbetar mer frivilligt), den enskildes inkomstnivå (den som har högre inkomst verkar arbeta mer frivilligt), att man är engagerad i informella stödinsatser (att hjälpa anhöriga, vänner, släkt och grannar och den som gör det är också mer aktiv i frivilligt arbete) och att ens föräldrar var engagerade i frivilligt arbete (den som har haft aktiva föräldrar är ofta mer aktiv själv). För män verkar inkomst (högre inkomst, mer frivilligt arbete) och informella stödinsatser (män som hjälper andra arbetar mer frivilligt) vara viktiga bestämningfaktorer. Intressant nog verkar modellen inte vara lika bra att förklara vad som påverkar kvinnors frivilliga arbete.

Trender i det frivilliga arbetet

Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman (2005) pekar på några mönster och trender i befolkningsstudierna av frivilligt och obetalt arbete:

- Det är en stor andel av befolkningen som utför frivilligt arbete, 1992, 1998 och 2005.
- Medborgarnas frivilliga arbete är stabila över tid och det är 2005 en viss ökning.
- Många utför frivilligt arbete i flera organisationer.
- Det har funnits en stark koppling mellan att utföra frivilligt arbete och att vara medlem i samma organisation. Denna koppling har försvagats, vilket på sikt kan vara ett hot mot "folkrörelsemodellen".
- Kvinnor och yngre visar sig i mindre grad vara medlemmar och är i högre grad "volontärer".
- Män är mer aktiva, men kvinnornas engagemang har ökat över tid. Speciellt är kvinnors ökade frivilliga engagemang inom idrott notabelt.
- Penninginsamling är en aktivitet som minskar över tid.
- Styrelseuppdrag och administration är två stabila aktiviteter.
- Frivilligt arbete inom sociala och humanitära organisationer minskar 2005 men ökar i föreningar för boende, föräldraföreningar och friluftorganisationer.
- Det sker en omfördelning av människors engagemang. I denna studie ökar bland annat frivilligt arbete inom idrott men minskar i de sociala organisationerna. Nivån på engagemanget verkar vara konstant.

- Människor med högre utbildning och högre inkomst verkar i högre grad utföra frivilligt arbete. Andra bidragande faktorer till att utföra frivilligt arbete visar sig vara om man har hemmavarande barn och har vuxit upp med föreningsaktiva föräldrar.

En sammanfattande bild av det frivilliga arbetet är att cirka hälften av landets vuxna befolkning utför frivilligt arbete, och engagemanget är stabilt över tid (under perioden 1992–2005). Idrott är det största enskilda område inom den ideella sektorn som männen utför frivilligt arbete inom och motsvarande för kvinnor är socialt arbete. Anmärkningsvärt är också att de personer som är aktiva är de personer som befinner sig i en mycket aktiv fas i livet, när de har påbörjat eller gör karriär, har barn och etablerat sig på olika sociala arenor. Överlag framträder en bild av en person som är på väg eller har etablerat sig på arbetsmarknaden, är välutbildad, har barn och har tillgång till flera sociala arenor och då arbetar personen också frivilligt. Det finns anledning att tro att det organiserade frivilliga arbetet är en etablerad arena som attraherar människor att arbeta frivilligt, men som kanske framför allt attraherar redan etablerade människor.

SOCIAL BAKGRUND BLAND MEDBORGARE SOM INTE ARBETAR FRIVILLIGT

Vi går nu över till huvudstudien och börjar undersöka om och hur social bakgrund påverkar om man arbetar frivilligt eller inte.

Vi vet sedan tidigare befolkningsstudier att social bakgrund har betydelse för om man arbetar frivilligt. Det har funnits tydliga indikationer på att den sociala bakgrunden har betydelse för människors föreningsengagemang, såtillvida att de som arbetar frivilligt vanligtvis är mer socioekonomiskt väletablerade (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005; Jeppsson Grassman och Svedberg, 1999; Jeppsson Grassman, 1993). Det är därför troligt att vi finner ett socioekonomiskt mönster även bland gruppen passiva. Vi anar att det är en grupp som är mindre socioekonomiskt etablerade (se även Peterson et al., 1993).

I en befolkningsundersökning som genomfördes 2005 i åldrarna 16–84 så framgick att cirka 20 procent ingick i gruppen passiva, lika stor andel män som kvinnor. Det verkar således inte finnas några könsskillnader. Vi kan dock dela upp materialet i olika ålderskategorier och då utkristalliserar sig ett något annat mönster (tabell 7).

Tabell 7. Andel i befolkningen som är passiva uppdelat på ålder och kön, i procent.

Ålder (%)	Antal	Andel i resp. kategori som är passiva	Antal män	Andel passiva män	Antal kvinnor	Andel passiva kvinnor
16–29år	269	24	140	22	129	26
30–44 år	385	16	194	17	191	15
45–59 år	356	15	172	14	184	17
60–74 år	254	19	122	21	132	17
75–	106	43	44	43	62	20
Totalt	1 370		672		698	

Vi ser att det finns en tydlig åldersdimension. Det är de yngre och framför allt de äldre i befolkningen som i högre grad tillhör gruppen passiva i relation till andra åldersgrupper. Vi ser att inom åldersspannet 16–29 år är det 22 procent män som tillhör gruppen passiva och att motsvarande siffra för kvinnor är 26 procent. Både män och kvinnor i denna åldersgrupp är i högre grad passiva och framför allt gäller det de unga kvinnorna. Därefter ser vi att både män och kvinnor i snitt blir mer aktiva och det gäller ända upp till 75 år. Kvinnorna är något mer aktiva jämfört med männen i gruppen 60–74 år. Kvinnorna verkar fortsätta att i högre grad tillhöra gruppen aktiva, medan männen trappar av fortare i den äldsta ålderskategorin. Utifrån denna bild verkar dimensionen aktiv och passiv delvis emanera från livsfas, vilket också överensstämmer med den bild Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman får över gruppen aktiva (2005). De finner att de som mest tillhör gruppen aktiva är de som befinner sig i medelåldern (a.a.). Man skulle kunna tänka sig att i början av livet finns

en social etableringsfas som handlar om att hitta vänner, partner, utbildning, arbete, studiekamrater och arbetskamrater. Den ”sociala energin” används till social etablering. På ett liknande sätt skulle man kunna tänka sig att det handlar om i slutet av ens människas liv, fast då handlar det om en ”social nedtrappning”. Man drar sig tillbaka från arbetsliv, vänner och vänner som avlider eller försvinner för att man kanske inte orkar hålla kontakten. Utifrån ett livsloppsperspektiv kommer medborgare att bli indragna i föreningslivet (jfr Olsson, kommande). Det finns en ständig oro att unga inte engagerar sig, men med ett livsloppsperspektiv skulle det inte vara lika oroande att unga eller äldre i högre grad tillhör gruppen passiva.

Vi tänker oss också att det kan finnas en svensk folkrörelsetradition som kan slå igenom, såtillvida att svenskfödda skulle vara mer aktiva än de födda utanför Sverige. Vi ser att både svenskfödda män och kvinnor som grupper i motsvarande grad är passiva, det vill säga 20 procent. Om vi sedan studerar första generationens invandrare som grupp så är de lika aktiva som de svenskfödda männen och kvinnorna. Detta är ett mycket intressant resultat som pekar på att invandrarskap inte verkar ha något att göra med huruvida man är aktiv eller passiv i föreningslivet. Det är andra faktorer som har betydelse.

När vi sedan studerar utbildningsnivåer får vi ett annat mönster. I tabell 8 ser vi att det verkar finnas ett samband mellan vilken utbildningsnivå man har och om man är passiv. Det verkar finnas en utbildningsfaktor som slår igenom och de grupper som har lägre utbildning är i högre grad passiva. I gruppen som har grundskolenivå finns flest passiva och i gruppen som har högskole- eller universitetsnivå flest aktiva. Mönstren är liknande för både män och kvinnor.

Tabell 8. Andel i befolkningen som är passiva uppdelat på utbildningsnivå och kön, i procent.

Utbildningsnivå (%)	Antal	Andel i resp. kategori som är passiva	Antal män	Andel passiva män	Antal kvinnor	Andel passiva kvinnor
Grundskola etc.	465	25	250	25	215	25
Gymnasienivå	537	21	271	18	266	24
Högskola, universitet	383	13	159	15	224	11
Totalt	1 385		680		705	

I tabellen (9) nedan undersöker vi hur sysselsättning inverkar på om man är aktiv eller passiv. Vi ser att det är en relativt stor skillnad i gruppen yrkesarbetande. I den aktiva gruppen är det fler som också är yrkesarbetande, och de yrkesarbetande tillhör överlag mer gruppen aktiva. Intressant nog verkar det inte påverka speciellt mycket om man är arbetslös. Detta gäller för arbetslösa män, men inte alls för kvinnor. De arbetslösa kvinnorna återfinns i högre grad i gruppen passiva. Det skulle kunna antyda att det är viktigt att ha en arbetsmarknadsförankring. Vi ser också att bland pensionärer (både förtids- och ålderspensionärer) återfinns fler som tillhör gruppen passiva. Både män och kvinnor följer samma mönster när det gäller yrkesarbete och ålderspension. Yrkesarbete påverkar graden av aktivitet positivt och ålderspension ökar risken för passivitet, såtillvida att den som yrkesarbetar tillhör i högre grad gruppen aktiva och den som är pensionär tillhör i högre grad gruppen passiva.

Tabell 9. Andel i befolkningen som är passiva uppdelat på sysselsättning och kön, i procent.

Sysselsättning (%)	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	Andel i resp. kategori som är passiva	N	Passiva (%)	N	Passiva (%)
Antal personer	1 393		685		708	
Yrkesarbetar	812	17	432	16	380	17
Tjänsteledig/ föräldraledig	22	23	0		22	23
Studerar	174	25	78	27	96	23
Arbetsmarknadsåtgärd	5					
Arbetslös	59	19	39	13	20	30
Ålderspensionär	237	28	108	31	129	26
Förtidspensionerad	58	28	19	32	39	26
Långtidssjukskriven	28	18	6		22	18
Sköter eget hushåll	7					
Annat	12					

I tabell 10 har vi undersökt om boendeformen samvarierar med aktivitet och passivitet. Vi ser att de som bor i radhus eller kedjehus i högre grad verkar tillhöra gruppen aktiva och det gäller både män och kvinnor. Villaboende tillhör i högre utsträckning gruppen passiva trots att man ofta har bättre ekonomi. Ett tänkbart skäl kan vara att villaboende i sig tar mer tid, det vill säga skötsel och underhåll är mer omfattande tidsmässigt i denna boendeform.

Tabell 10. Andel i befolkningen som är passiva uppdelat på boendeform och kön, i antal och procent.

Typ av bostad	Totalt		Män		Kvinnor	
	N	Andel i resp. kategori som är passiva	N	Passiva (%)	N	Passiva (%)
Antal personer	1 393		685		708	
Villa, jordbruks- fastighet	688	21	334	21	354	21
Radhus, kedjehus	113	14	58	14	55	15
Lägenhet	571	19	284	19	287	20
Serviceboende	6					
Institutionsboende	3					
Studentkorridor	7					
Annat	5					

Vi finner ett liknande mönster som utbildningsnivå om vi studerar inkomst. Utbildningsnivå och inkomstnivå är givetvis relaterade till varandra, och illustrerar ett begynnande socioekonomiskt mönster. I tabell 11 ser vi resultaten. Vi ser en markant skillnad mellan de i befolkningen som tjänar mest och minst. Flest som tillhör gruppen passiva finner vi i grupper med lägre inkomstnivåer. Det gäller både män och kvinnor. Män som tjänar minst är som grupp i högre grad passiva. Bland dessa män återfinns givetvis en stor grupp ålders- och förtidspensionärer.

Tabell 11. Andel i befolkningen som är passiva uppdelat på inkomst och kön, i antal och procent.

Inkomst (%)	Antal	Andel i resp. kategori som är passiva	Antal män	Andel passiva män	Antal kvinnor	Andel passiva kvinnor
–120 000 kr	340	27	128	34	212	23
120–200 000 kr	309	22	126	24	183	21
200–250 000 kr	260	17	120	18	140	16
250–300 000 kr	178	12	107	10	71	14
300–375 000 kr	135	14	98	14	37	14
375–500 000 kr	64	6	49	8	15	0
500 000– kr	37	8	33	9	4	--

Inkomstnivåer relaterar även till fackföreningstillhörighet. Högst andel som tillhör gruppen passiva finns bland grupper som inte tillhör något fack nära följt av de som tillhör LO. Tillhör man tjänstmannafack (TCO) eller SACO minskar andelen som tillhör gruppen passiva. Det är samma mönster för både män och kvinnor.

Vi har också ställt ett antal frågor kring andra materiella förhållanden i undersökningen och en av dessa lyder: ”Om du plötsligt skulle hamna i en oförutsedd situation, där du på en vecka måste skaffa fram 14 000 kronor, skulle du klara det?”⁶ Här uppger 91 procent i gruppen aktiva att de kan skaffa fram pengar och motsvarande siffra är 80 procent i gruppen passiva. Störst skillnad är det i mansgruppen där siffran för gruppen aktiva män är 92 procent som kan skaffa fram pengar och för gruppen passiva män 78 procent. I kvinnogruppen är siffran bland de aktiva kvinnor 89 procent och bland de passiva kvinnorna 81 procent. Vi ser således att det finns en något större ekonomisk sårbarhet i gruppen passiva.

Påverkar typ av boendeort om man är aktiv eller passiv? En viss skillnad verkar det finnas och resultaten tyder på att man verkar i högre grad tillhöra gruppen passiva om man bor på landsbygden – 24 procent – jämfört med storstad 19 procent. Det visar sig att man i högre grad tillhör gruppen aktiva på större ort och det gäller både män och kvinnor. Detta är i sig lite paradoxalt. Tidigare har vi nämligen i andra studier sett att man arbetar mer frivilligt på landsbygd och minst i storstäderna (Jeppsson Grassman och Svedberg, 1999). Här får vi ett omvänt mönster när det gäller gruppen passiva. På mindre orter och landsbygd skulle det kunna tyda på en tydligare uppdelning mellan grupper som är aktiva och de som är passiva. Idrotten attraherar större andel av befolkningen på landsbygd och i mindre orter, och om man inte arbetar ideellt inom idrott minskar föreningsutbudet påtagligt på dessa orter (Olsson, kommande).

En annan fråga som är intressant att ställa är om sannolikheten ökar eller minskar att tillhöra gruppen passiva för medborgare som är gifta/sambo eller är ensamstående. Ett utfall som man tentativt skulle kunna tänka sig är att den som är ensam har mer tid till sitt förfogande och skulle teoretiskt kunna vara mer engagerad. Vi har samtidigt dock i tidigare studier sett att frivilligt arbete ofta utförs av människor som är väletablerade, välutbildade, har arbete och har barn (se t.ex. Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005). I tabell 12 ser vi dock att de som är gifta eller sambo som grupp i högre grad tillhör gruppen aktiva jämfört med de som är ensamstående. Det är ingen skillnad mellan könen. Vi ser att förutom den socioekonomiska bakgrunden verkar civilstånd ha betydelse. Den som ingår i

⁶ LNU-fråga.

ett familjesammanhang är helt enkelt mer aktiv. Ensamstående som grupp är i lägre grad aktiva.

Tabell 12. Andel i befolkningen som är passiva uppdelat på civilstånd, i procent.

Civilstånd (%)	Antal	Andel som är passiva i %
Gift/sambo	925	18
Ensamstående	468	25

Mönstret från civilstånd verkar gå igen när det gäller om man har hemmavarande barn eller inte. Män och kvinnor som har hemmavarande barn verkar i lägre grad tillhöra gruppen passiva jämfört med de som inte har hemmavarande barn (tabell 13). Att ha hemmavarande barn verkar ha betydelse för människors aktivitet. Både män och kvinnor som inte har hemmavarande barn tillhör i högre grad gruppen passiva. Man skulle tentativt kunna kalla detta ett slags begynnande antydning till ett ”ensamhetsmönster”. Om man inte arbetar frivilligt så verkar det dessutom vara så att man i högre grad verkar befinna sig utanför flera sociala arenor. Vi vet dock också att det finns en åldersdimension i detta. Äldre (75 år och äldre) har vanligen inte hemmavarande barn.

Tabell 13. Andel i befolkningen som är passiva uppdelat på de som har hemmavarande barn eller inte, i procent.

Barn	Antal	Andel som är passiva i %
Nej	899	22
Ja	494	16

Vi har också undersökt om det har någon betydelse om ens föräldrar varit aktiv eller inte i föreningslivet. Frågan ställdes så här: ”Om du tänker tillbaka på traditionerna i ditt föräldrahem under din uppväxt, hur skulle du då karaktärisera dina föräldrars deltagande när det gäller föreningslivet? Deltog de i föreningslivet ...”.

Vi kan i tabell 14 se att personer som har haft mer föreningsaktiva föräldrar i högre grad tillhör gruppen aktiva själva och de som har haft föreningspassiva föräldrar i högre grad tillhör gruppen passiva. Detta talar för att det verkar finnas en tydlig socialiseringsfaktor inblandad. Det tycks dessutom vara så att de kvinnor som i liten grad eller inte alls har haft föreningsaktiva föräldrar är i högre grad passiva. Denna fråga är tämligen unik i dessa sammanhang och visar direkt på ett samband som inte tidigare undersökts. Föreningsvana och engagemang antas kunna läras ut och föräldrarnas egna föreningsengagemang verkar vara viktiga i dessa sammanhang.

Tabell 14. Andel i befolkningen som är passiva uppdelat på föräldrars föreningsengagemang och kön, i procent.

Förälder i förening (%)	Antal	Andel i resp. kategori som är passiva	Antal män	Andel passiva män	Antal kvinnor	Andel passiva kvinnor
I stor utsträckning	289	13	134	16	155	10
I viss utsträckning	333	11	161	11	172	11
I liten utsträckning	359	23	195	21	164	27
Inte alls	373	28	173	26	200	30

Vi undersökte även religionstillhörighet, men det visar sig att huvuddelen uppger att de tillhör protestantismen eller inte har någon religionstillhörighet, och det gör underlaget för litet för att kunna göra jämförelser. Om vi dock jämför de som säger sig tillhöra den protestantiska kyrkan med dem som inte har någon religionstillhörighet så är det ingen större skillnad. I detta fall verkar religion inte ha betydelse vilket inte var helt förväntat. Vi antog att religionstillhörighet överlag skulle inverka positivt och att de som uppgav någon form av religionstillhörighet i mindre grad skulle tillhöra gruppen passiva (jfr Jeppsson Grassman, 2001).

Uppsummering hittills

Vi finner ett socioekonomiskt mönster där den mer välutbildade och den som har större inkomster i högre grad verkar tillhöra gruppen aktiva och där den som har lägre utbildning och mindre inkomster i högre grad verkar tillhöra gruppen passiva. Den som är yrkesarbetande, har hemmavarande barn och är gift eller sambo verkar i högre grad tillhöra gruppen aktiva och den som är ensamstående utanför arbetsmarknaden verkar i högre grad tillhöra gruppen passiva. Vi ser också att det har betydelse om ens föräldrar varit föreningsaktiva. Människor ingår dessutom i högre grad i gruppen passiva efter det att de gått i pension. Vi finner ett mönster i befolkningen som har både en tydlig åldersdimension och en socioekonomisk dimension.

Det verkar handla om etablering på sociala arenor och där vissa – de aktiva – har tillträde till fler och andra – gruppen passiva – ingår i färre. Att arbeta frivilligt kan ses som en indikator för social etablering. Uppenbart är inte graden av aktivitet jämnt spritt i befolkningen utan är starkt kopplad till socioekonomiska förhållanden. Det betyder också att föreningslivet inte lyckas att vara öppen för alla. Sedan tidigare vet vi också att föreningslivet vanligen är kopplad till välmående stadsdelar och samhällen, vilket skapar ett flertal hinder. Det finns till exempel inte alltid ett rikt föreningsliv i miljonprogramsområdena (Jeppsson Grassman och Svedberg, 1999; Petersson et al., 1993; se även SOU 2001:79), det finns grupper som saknar föreningsvana och då kanske det inte är lika vanligt att arbeta frivilligt, ingå i sociala nätverk och göra anhöriginsatser.

ATTITYDER TILL FRIVILLIGT ARBETE

Vi har hittills uppehållit oss kring människors mer materiella livsförhållanden och ska i detta avsnitt övergå till att behandla värderingsmönster kring frivilligt arbete. Preliminärt skulle man kunna anta att de som är passiva inte i lika hög grad ställer sig positiva till frivilligt arbete och tvärtom. Följande påståenden fick man ta ställning till i vår undersökning:

1. Frivilligt aktiva ger något annat än det som avlönad professionell personal erbjuder.
2. Om regeringen tog sitt fulla ansvar skulle det inte finnas behov av frivilligt arbete.
3. Alla har en moralisk skyldighet att göra frivilligt arbete någon gång i sitt liv.
4. Frivilligt arbete är ett hot mot avlönat arbete och används för att göra nedskärningar i samhällets utgifter.
5. Engagemang i frivilligt arbete hjälper människor att ha en aktiv roll i ett demokratiskt samhälle.

Man fick tre svarsalternativ, instämmer, instämmer inte och ingen åsikt. I tabell 15 nedan redovisas de som svarade ”instämmer”.

Tabell 15. Jämförelser mellan passiva och aktiva samt kön när det gäller attityder till frivilligt arbete. Andel (%) som instämmer i olika påståenden (fullständiga formuleringar se ovan).

Attityder till frivilligt arbete (%)	Aktiva	Passiva	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
1. Frivilligt aktiva ger något annat än personal.	67	54	70	52	64	56
2. Om regeringen tog sitt fulla ansvar, ej frivilligt arbete.	17	23	16	22	17	24
3. Moralisk skyldighet att göra frivilligt arbete.	62	57	63	52	61	62
4. Frivilligt arbete är ett hot mot avlönat arbete.	13	15	11	12	15	17
5. Aktiv roll i ett demokratiskt samhälle.	88	76	89	75	86	77

En första mer generell kommentar är att på alla frågor skiljer sig grupperna åt på ett ganska markant sätt (signifikant). Vi kommer att analysera fråga för fråga. Det första påståendet ”Frivilligt aktiva ger något annat än det som avlönad professionell personal erbjuder” instämmer de aktiva i i mycket högre grad som grupp jämfört med gruppen passiva. Speciellt tydligt är det bland gruppen aktiva männen, även om de aktiva kvinnorna har ett liknande men inte lika starkt ställningstagande. Det andra påståendet ”Om regeringen tog sitt fulla

ansvar skulle det inte finnas behov av frivilligt arbete” instämmer i högre grad gruppen passiva i jämfört med gruppen aktiva. I denna fråga är det ingen större skillnad mellan män och kvinnor. I det tredje påståendet ”Alla har en moralisk skyldighet att göra frivilligt arbete någon gång i sitt liv” instämmer i högre grad gruppen aktiva i jämfört med gruppen passiva. Här är det skillnad mellan könen. Gruppen aktiva män instämmer i mycket högre grad i detta påstående än motsvarande grupp passiva män. Bland kvinnorna finns det ingen skillnad, vilket är intressant. I det fjärde påståendet ”Frivilligt arbete är ett hot mot avlönat arbete och används för att göra nedskärningar i samhällets utgifter”, är det i princip inga skillnader i mellan gruppen aktiva eller gruppen passiva eller mellan könen. Få upplever att frivilligt arbete utgör ett hot. I det femte och sista påståendet skiljer sig åter grupperna markant åt. Det är signifikant fler i gruppen aktiva som instämmer i ”Engagemang i frivilligt arbete hjälper människor att ha en aktiv roll i ett demokratiskt samhälle”. I denna fråga finns det ingen större könsskillnad.

Sammantaget visar dessa påståenden ganska tydligt på att det finns signifikanta skillnader mellan de som tillhör gruppen aktiva och de som tillhör gruppen passiva. Förenklat kan man säga att gruppen aktiva har en mer positiv inställning till frivilligt arbete, och gruppen passiva har det i mindre grad, vilket också var förväntat. Här vet vi inte om det beror på att gruppen aktiva har fått sina värderingar genom att arbeta frivilligt eller om de redan hade de innan de började arbeta frivilligt. Det kan vara fråga om självselektion. På samma sätt kan gruppen passiva kanske antas ha mindre positiva värderingar kring frivilligt arbete och väljer därför att inte arbeta frivilligt. Det viktiga är dock att visa på att det finns skillnader i värderingsmönster kring de som är aktiva och de som är passiva. Tydligast är mönstret bland grupperna aktiva och passiva män.

HÄLSA

Vi kommer här att göra en analys kring hälsa och gruppen som är passiva. Det är också viktigt att påminna om att det kan finnas en risk för självselektion i gruppen som arbetar frivilligt. Den som har bra hälsa arbetar frivilligt eller så kan det också vara att den som arbetar frivilligt mår bra därför att den trivs med sitt uppdrag. Hälsa i detta fall är en självskattad variabel och det brukar vara en mycket stabil och bra indikator på hälsa (se t.ex. Lundåsen, 2005). Denna självskattning av hälsa redovisas i tabell 16.

Tabell 16. Andel i befolkningen och självskattad hälsa, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

Självskattad hälsa (%)	Aktiva	Passiva	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
Mycket bra	38	27	39	26	38	28
Bra	42	42	45	44	39	40
Någorlunda	16	20	13	18	18	22
Dålig eller mycket dålig	4	11	3	12	5	10

Vi kan i tabellen (16) se att gruppen aktiva uppger att de anser sig i högre grad än de passiva ha en mycket bra hälsa. I gruppen aktiva säger 38 procent sig ha mycket bra hälsa och det ska jämföras med de passiva där motsvarande andel utgör 27 procent. I andra änden är det 4 procent som säger ha dålig eller mycket dålig hälsa i gruppen aktiva och 11 procent i gruppen passiva. Vi ser nästan inga skillnader mellan könen i denna fråga. Ser man hälsa som ett kontinuum så är det fler i gruppen passiva som upplever att de mår dåligt och det är fler som mår mycket bra som tillhör gruppen aktiva. Uppenbart finns det en hälsoaspekt kopplad till om människor är aktiva eller passiva.

Vi har också i denna undersökning möjlighet att i mer detalj undersöka människors hälsa.

På frågan om de har haft en långvarig sjukdom finner vi att i gruppen passiva är siffran högre än i gruppen aktiva. Detta påverkar givetvis också möjligheten att delta i frivilligt arbete.

En följdfråga till denna var: ”Medför dessa besvär att din arbetsförmåga är nedsatt eller hindrar dig i dina andra dagliga sysselsättningar?”. Här finner vi att i gruppen aktiva är det 38 procent som svarar inte alls och i gruppen passiva är motsvarande siffra 27 procent. De som påverkades i hög grad av sin långvariga sjukdom var i gruppen aktiva 26 procent och i gruppen passiva 36 procent. I denna fråga skiljer sig männen och kvinnorna åt. Det finns skillnader mellan aktiva och passiva kvinnor, men inte så stora. Men i gruppen män är skillnaderna mycket stora. Gruppen aktiva män påverkas i mycket lägre grad av långvarig sjukdom jämfört med gruppen passiva män, i förhållande till arbetsförmåga och dagliga sysselsättningar.

Värk i skuldror och axlar är en annan fråga och där finner vi ganska små skillnader mellan aktiva och passiva. Männerna uppger i mycket högre grad att de inte har några besvär, medan kvinnorna i mycket högre grad anger det. Här är det således inte fråga om skillnader mellan de som är aktiva eller passiva utan här är det skillnader mellan könen som är det primära. Kvinnor har mer problem med värk i skuldror och axlar.

Vi frågade även om ryggsmärtor och mönstret liknar värk i skuldror och axlar. Det betyder att det inte är någon större skillnad mellan de som är aktiva eller passiva utan skillnaden återfinns i första hand mellan könen. Kvinnor har i lite högre grad mer värk i ryggen än männen.

Värk i händer följer också i stort sett samma mönster som värk i skuldror och axlar samt ryggvärk. Det betyder att skillnaden finns framför allt mellan könen och har inte att göra med om man är aktiv eller passiv. Kvinnor har lite mer problem med värk i händer än män. Dock är det så att kvinnor som är passiva har mer problem än de aktiva kvinnorna.

Problem med huvudvärk och migrän uppvisar ett liknande mönster som värk i olika former. Det är ingen skillnad mellan aktiva och passiva, utan skillnaden går mellan män och kvinnor. Kvinnor uppger i högre grad att de har problem med huvudvärk och migrän. Gruppen aktiva kvinnor är den grupp som har mest problem.

Om vi övergår till ångslan, oro eller ångest, så finner vi skillnad mellan grupperna. I gruppen aktiva är siffran 82 procent som uppger att de inte har problem och i gruppen passiva är motsvarande andel 73 procent. Däremot är det ungefär lika många som uppger att de har svåra problem, 4 respektive 5 procent. En viss skillnad finns således mellan om man är aktiv eller passiv men det finns också skillnader mellan könen. Det är i högre grad män som anger att de inte har problem med ångslan, ångest eller oro. Minst anger gruppen aktiva män att de har sådana problem och mest gruppen passiva kvinnor. Männerna överlag anger också att de i mindre grad har svåra besvär jämfört med kvinnorna. Denna fråga visar upp både ett könsmönster och ett aktivitetsmönster. Passiva kvinnor uppger att de har mer problem.

När vi frågade om trötthet så uppger 67 procent i den aktiva gruppen att de inte hade några besvär och 61 procent i gruppen passiva. Svåra besvär hade 6 procent i gruppen aktiva och 10 procent i gruppen passiva. I denna fråga finner vi både en könsskillnad och en aktivitetskillnad. De aktiva männen uppger minst problem och mest uppger de passiva kvinnorna. Det är dock inte så stor skillnad mellan kvinnogrupperna.

Relaterat till denna fråga är om man upplever sig ha besvär med sömnsvårigheter. Här har vi tydligare skillnader mellan de aktiva och de passiva samt mellan könen. Totalt anger 77 procent i den aktiva gruppen att de inte har problem och det ska jämföras med 70 procent i gruppen passiva. Svåra besvär upplever man sig ha i nästan lika hög grad. Männerna uppger i mycket högre grad att de inte har sömnsvårigheter jämfört med kvinnorna. 83 procent av de aktiva männen har inga problem jämfört med 79 procent av de passiva männen. Något fler passiva män har svåra besvär. Bland de aktiva kvinnorna anger 71 procent att de inte har problem och det ska jämföras med 62 procent bland de passiva kvinnorna. Lika många kvinnor (10 procent) uppger att de har svåra besvär.

Vi har också frågat om övervikt och fetma och här finner vi inga större skillnader mellan de som är aktiva och de som är passiva. Vi finner inte heller någon större skillnad mellan könen. Frågan verkar vara orelaterad till aktivitetsmönster.

Till sist i detta hälsopaket ställde vi frågan om man känner sig ensam. Det verkar vara ganska rimligt att anta att de som är aktiva är mindre ensamma och vice versa. Vi har tidigare kunnat se att de som arbetar frivilligt är aktiva på flera sociala arenor (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005). Det finns också vissa skillnader, men inte så stora som kunde förväntas. Totalt anger 8 procent i gruppen aktiva att de är mycket eller ganska ofta ensamma och motsvarande är 12 procent i gruppen passiva. Det är också en aning fler i gruppen aktiva som svarar att de aldrig känner sig ensam, 59 procent jämfört med 56 procent. Om vi sedan studerar mönstren för könen finner vi att det är nästan lika många aktiva som passiva män som svarar att de känner sig mycket eller ofta ensam, 6 respektive 8 procent för de passiva männen. Det är nästan lika många som svarar att de aldrig känner sig ensam, 64 procent respektive 63 procent för de passiva. Bland männen finner vi ingen skillnad i denna fråga. Däremot ser det lite annorlunda ut bland kvinnorna. Kvinnor som känner sig mycket eller ofta ensamma utgör 9 procent bland de aktiva och 15 procent bland de passiva. Det är också färre kvinnor jämfört med män som svarar att de aldrig känner sig ensam, 55 procent bland de aktiva och 50 procent bland de passiva. Kvinnor upplever sig relativt sett ha mer problem relaterat till ensamhet än män och de passiva kvinnorna är den grupp som säger sig ha mest problem.

Uppsummering kring hälsa

När det gäller hälsa verkar vi ha att göra med två mönster: det ena är ett aktivitetsmönster och det andra är ett könsmonster. Det finns även blandningar av dessa två grundmönster.

Om vi börjar med frågor som verkar vara relaterad till aktivitetsmönster så är frågan kring självskattad hälsa mest tydlig. Överlag verkar de aktiva uppge att de har något bättre hälsa än gruppen passiva (se även Lundåsen, 2005). Kvinnor uppger att de (i snitt) har litet sämre hälsa än vad männen anger.

TILLIT OCH SAMHÄLLENGAGEMANG

Vi har ställt ett antal frågor i undersökningen som berör tillit och samhällsengagemang. Vi börjar med att undersöka om det finns någon skillnad i gruppernas politiska placering. Frågan som ställdes rörde hur man placerade sig på en höger- och vänsterskala. I tabell 17 ser vi resultaten.

Tabell 17. Andel i befolkningen och placering på en höger- och vänsterskala, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

Placering på höger/vänster	Aktiv	Passiv	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
Mer till vänster	31	26	35	27	28	24
Mitten	36	33	31	34	41	32
Mer till höger	25	23	29	26	21	19

Vi ser att det är fler i gruppen aktiva som anger att de är mer till vänster och mitten. Tydligast gäller det män. Aktiva kvinnor är mer mittväljare. Bland de som röstar mer till höger är det relativt små skillnader.

I tabell 18 framgår att det är fler som röstade i det senaste riksdagsvalet bland de aktiva jämfört med de passiva. Här finner vi inte några större skillnader mellan könen utan det verkar vara ett aktivitetsmönster som har viss betydelse om man röstar eller inte. En tidig slutsats är att den som är aktiv i högre grad tar del i samhället genom att använda sin rösträtt än den som är passiv.

Tabell 18. Andel i befolkningen som röstade i riksdagsvalet 2002, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

Röstade i riksdagsvalet	Aktiv	Passiv	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
	82	76	81	75	82	77

Vi ska också gå in på frågor som har att göra med personers handlingsförmåga att göra. Den första frågan handlar om ”Skulle du själv kunna författa en skrivelse och överklaga ett beslut av en myndighet?”. Resultaten av denna fråga visas i tabell 19. Resultatet är mycket slående. Det är en mycket stor diskrepans mellan gruppen aktiva och passiva. I gruppen aktiva svarar 70 procent att man skulle kunna författa en skrivelse eller överklaga ett beslut; motsvarande i den passiva gruppen är 48 procent. Könsskillnaderna i denna fråga är relativt små, utan det som verkligen skiljer är om man är aktiv eller passiv.

Tabell 19. Andel i befolkningen som skulle kunna författa en skrivelse eller tagit kontakt med någon i ansvarig position, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

	Aktiv	Passiv	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
Kunna författa skrivelse och överklaga beslut	70	48	72	46	68	49
Kontaktat person i ansvarig ställning	32	13	31	13	32	13

I tabell 19 ser vi vidare resultatet av frågan ”Har du någon gång tagit kontakt med en person i ansvarig ställning för att påverka ett beslut i en samhällsfråga?”. Även i denna fråga ser vi mycket stora skillnader mellan grupperna. 32 procent i gruppen aktiva har tagit kontakt med någon i ansvarig ställning, medan motsvarande är 13 procent för gruppen passiva. Likaså ser vi här att det inte finns några stora könsskillnader. Det betyder att den politiska handlingsförmågan är lägre i gruppen passiva och avsevärt högre i gruppen aktiva. Det verkar som om att gruppen aktiva i dessa avseenden är mer förankrade och har större politisk handlingsförmåga i samhället jämfört med gruppen passiva.

Vi har även frågat om personer blivit kränkta under året (”Har du under det senaste året blivit behandlad/bemött så att du känt dig kränkt?”). I tabell 20 ser vi resultatet. Skillnaderna mellan gruppen passiva och aktiva är inte så stor. Män upplever sig mindre kränkta än kvinnor. Preliminärt antog vi i undersökningens uppläggning att människor som blivit kränkta skulle dra sig undan det sociala livet, men vi får inte riktigt stöd för denna tankegång. Det visar möjligen dock att personer som är aktiva för det första upplever att de i högre grad blir kränkta och för det andra rör sig på fler arenor och därmed exponeras för fler risker att bli kränkta.

Tabell 20. Andel i befolkningen som känt sig kränkt och om de litar på andra, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

	Aktiv	Passiv	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
Känt sig kränkt						
Nej	77	81	80	85	75	78
Ja, någon gång	15	9	13	6	17	12
Ja, flera gånger	8	6	7	6	9	7
Kan lita på människor						
De flesta	60	48	58	46	62	49
Kan inte vara nog försiktig	28	40	31	42	26	38
Tveksam, vet ej	11	10	11	10	12	10

Om vi däremot ser på en klassisk fråga om tillit så ser vi i tabell 20 att det är stor skillnad mellan grupperna. 60 procent av de aktiva svarar att man kan lita på de flesta människor, och det ska jämföras med 48 procent i gruppen passiva. Gruppen passiva uttrycker också i mycket högre grad att man inte kan vara nog försiktig. I denna fråga är det inte så stora könsskillnader utan skillnaden går mellan i om man är aktiv eller passiv. Gruppen passiva skulle kunna sägas vara ”lågtillitare”.

Uppsummering kring samhällsengagemang

Vi finner att gruppen passiva verkar ha en något mindre personlig politisk handlingsförmåga i form av att ta kontakt med personer i ansvariga ställningar och författa skrivelser och överklaganden men också vid röstning till riksdagen (jfr Putnam, 2000). Peterson et al. (1993) talar om att det är få medborgare som helt saknar påverkansmöjligheter, men att det är stora skillnader i människors möjligheter, och man betonar betydelsen av utbildning i detta sammanhang. De som ingår i gruppen aktiva kan vidare beskrivas som ”högtillitare” och de som ingår i gruppen passiva som ”lågtillitare”. Vi vet givetvis inte orsak och verkan, det vill säga om människor med hög tillit väljer ett mer socialt utåtriktat liv och de med låg tillit ett socialt mer tillbakadraget liv.

SLÄKT OCH VÄNNER

I denna undersökning har vi försökt att finna andra faktorer som skulle kunna visa på vad människor gör med sin tid om man inte arbetar frivilligt, inte uppger att man ingår i sociala nätverk eller inte gör informella insatser. Utgångspunkten har varit att människan har 24 timmar till förfogande varje dygn och dessa timmar kan man använda på olika sätt. Denna avdelning kring släkt och vänner liksom följande kring fritid är ett försök att finna olika mönster i människors tidsanvändning kopplat till om de är aktiva eller passiva.

Vi har till att börja med ställt flera frågor kring släkt, arbetskamrater och vänner för att se om det finns skillnader mellan gruppen som är aktiv och gruppen som är passiv.

Vi börjar med frågan ”Hur ofta brukar du träffa dina barn, syskon, föräldrar eller släktingar som du ej bor med?”. Det är en vid fråga men indikerar en social samvaro i familjen och släkten. Här ser vi ett mönster där gruppen passiva mindre regelbundet träffar sina nära jämfört med gruppen aktiva (tabell 21). Den aktiva gruppen träffar sina närstående oftare och den passiva gruppen mer sällan. Vi ser ett liknande mönster för både män och kvinnor.

Tabell 21. Andel i befolkningen som träffar sin familj och barn, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

Träffar barn, syskon m.m.	Aktiv	Passiv	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
Flera ggr i veckan	31	23	29	22	33	23
Ca 1 gång i veckan	29	25	30	23	29	27
1–3 ggr i månaden	24	28	24	29	25	26
Mer sällan	15	20	16	21	13	20
Aldrig	1	0	1	1	0	0

I tabell 22 visar vi resultatet från hur ofta man träffar sina vänner och det är samma mönster som det för släkt och familj. Gruppen aktiva träffar i högre grad oftare sina vänner jämfört med gruppen passiva. Mest träffar gruppen aktiva män sina vänner och minst gruppen passiva kvinnor.

Tabell 22. Andel i befolkningen som träffar sina vänner, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

Träffa vänner	Aktiv	Passiv	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
Flera ggr i veckan	39	29	43	31	33	26
Ca 1 gång i veckan	30	26	27	27	32	25
1–3 ggr i månaden	25	24	23	21	28	27
Mer sällan	6	15	6	16	6	13
Aldrig	0	4	0	2	1	5

Vi har även frågor om ”Hur ofta brukar du träffa vänner, bekanta, släktingar eller arbetskamrater ute på något ställe, t.ex.. café, en restaurang eller pub?”. Det är många som träffar sina vänner dagligen eller någon gång i veckan på till exempel café oavsett om man tillhör den aktiva eller passiva gruppen. Det är inte heller så stora könsskillnader och intressant nog inte så stora skillnader mellan grupperna. Den enda skillnaden är att det i gruppen aktiva bara är 13 procent som aldrig träffar vänner på lokal och motsvarande siffra är 23 procent för den passiva gruppen.

Vi har också ställt frågor om det nära sociala nätverket. Frågan löd: ”Ibland behöver man hjälp och stöd av någon. Har du någon anhörig eller nära vän som ställer upp ... om du blir sjuk?”. Här är det lite fler i gruppen aktiva som säger att de har anhöriga eller nära vänner som ställer upp, 96 procent jämfört med 90 procent i gruppen passiva. Det verkar inte finnas några skillnader i kön.

Vi ställde vidare en fråga: ”Ibland behöver man hjälp och stöd av någon. Har du någon anhörig eller nära vän som ställer upp ... om du vill ha sällskap?”. Det är nästan exakt samma mönster som i förra frågan. 97 procent i den aktiva gruppen har någon som ställer upp jämfört med 91 procent i den passiva gruppen, och inte heller i denna fråga återfinns det några könsskillnader.

Vi frågade vidare: ”Ibland behöver man hjälp och stöd av någon. Har du någon anhörig eller nära vän som ställer upp ... om du behöver prata med någon om personliga bekymmer?”. Svartsfördelningen följer här samma grundmönster som vid de två föregående frågorna, det vill säga att gruppen aktiva i lite högre grad har någon som man kan tala med vid bekymmer. Män har i lägre grad någon att tala med jämfört med kvinnor, och gruppen passiva män är de som har i lägst grad någon att tala med (89 procent). Det visar dock att få är helt ensamma.

Att låna pengar av närstående kan betraktas som en god indikator på social trovärdighet. Frågan som ställdes löd: ”Ibland behöver man hjälp och stöd av någon. Har du någon anhörig eller nära vän som ställer upp... om du behöver ett lån på 14 000 kronor?”. Här anger 78 procent i gruppen aktiva att de har någon som kan ställa upp jämfört med gruppen passiva där motsvarande siffra är 62 procent. Här ser vi en ganska stor skillnad mellan grupperna. Det är störst skillnad i mansgruppen. 80 procent i gruppen aktiva männen anger att de har någon som kan ställa upp och det kan jämföras med 60 procent i gruppen passiva män. Bland kvinnorna är skillnaden stor men inte lika markant. Där anger 76 procent i gruppen aktiva kvinnorna att de kan låna pengar och i gruppen passiva kvinnorna är det 65 procent.

Vi har även frågat om hur många grannar man känner till förnamn. Det skulle kunna indikera hur förankrad man är i sitt närområde. Detta redovisas i tabell 23. Här visar det sig

att det inte är någon nämnvärd skillnad mellan grupperna och inte heller mellan könen. Vare sig män eller kvinnor, aktiva eller passiva skiljer ut sig utan flertalet känner mer än sex grannar vid förnamn och endast en mindre andel känner ingen alls.

Tabell 23. Andel i befolkningen som anger hur många grannar man känner till förnamn, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

Hur många grannar känner du till förnamn?	Aktiv totalt	Passiv	Aktiva män	Passiva män	Aktiva kvinnor	Passiva kvinnor
Ingen	9	11	9	13	9	8
1 granne	5	4	4	2	5	6
2-5	30	31	30	32	30	31
6-9	15	13	14	15	16	11
10 eller fler	41	38	42	35	40	40

Uppsummering kring släkt och vänner

Vi ser att det finns skillnader mellan grupperna aktiva och passiva när det gäller den här faktorn: den passiva gruppen träffar i lägre grad sin släkt, sina vänner och sina arbetskamrater jämfört med gruppen aktiva. Överlag verkar det finnas en något mindre social förankring och lösare sociala nätverk i gruppen passiva, men skillnaden ska heller inte överbetonas.

En tämligen stor skillnad återfinns dock i frågan om man snabbt kan låna 14 000 kronor och där verkar gruppen passiva ha en sämre social och ekonomisk position, vilket skulle tyda på att de har en sämre social förankring i sina sociala nätverk. Vi vet vidare redan att inkomsterna i snitt är lägre i gruppen passiva (jfr, Petersson et al., 1993; SOU 2001:79).

Vi ser att det finns olika mönster av social interaktion. Det är inte helt olika mönster, vilket bör understrykas, men det finns skillnader. I högre grad kan man säga att gruppen aktiva också är lite mer socialt aktiva och gruppen passiva lite mer socialt passiva. Vi vet sedan tidigare att man i gruppen passiva är sammanboende i lägre grad, har hemmavarande barn i lägre grad, arbetar i lägre grad och man arbetar inte alls frivilligt. Man skulle kunna tänka sig att den passiva gruppens tid skulle kunna användas för ett större socialt liv, men i praktiken verkar det vara tvärtom. Man är dock inte ensam, men relativt sett är man mer ensam.

FRITID

I detta avslutande empiriska avsnitt ska vi ta upp frågor kring fritid.

I tabell 24 redovisar vi hur många timmar som man ser på tv, video eller dvd under en dag. Vi kan se att man i gruppen aktiva överlag ser mindre på dessa medier och i gruppen passiva ser man mer. Det gäller för både män och kvinnor. Gruppen aktiva använder mindre daglig tid till tv-tittande (inklusive video och dvd) jämfört med gruppen passiva. På daglig basis frigör detta mycket tid som till exempel kan ägnas åt föreningsaktiviteter.

Tabell 24. Andel i befolkningen och hur många timmar man ser på tv, video eller dvd, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

Tv, video eller dvd	Totalt	Andel i resp. kategori som är passiva	Antal män	Passiva män	Antal kvinnor	Passiva kvinnor
Mindre än en timme	273	15	128	22	145	10
1–2 timmar	681	17	331	15	350	19
3–4 timmar	348	26	177	24	171	28
5 timmar eller mer	56	27	34	29	22	23
Brukar inte titta	24	38				
Vet ej	5					
Vägrar	6					

Vi frågade om ”Ungefär hur många timmar använder du datorn på din fritid en vanlig vardag för att spela dataspel?”. Majoriteten svarade att de inte hade någon tid för att spela dataspel, och det var flest i gruppen aktiva som svarade det (tabell 25). Det är givetvis också en generationsfråga. Några andra mönster värda att kommentera är att i gruppen passiva spelar man lite mer dataspel men det är många i denna grupp som helt saknar eller inte brukar använda dator. Det kan givetvis vara en resursfråga att ha tillgång till dator. Kvinnor spelar i överlag lite mindre dataspel än män.

Totalt är det cirka 15 procent som saknar dator, men i gruppen passiva är motsvarande siffra 33 procent. Tillgång till dator är i sig ett sätt att kunna kommunicera med omvärlden – en arena – som man i lägre grad har tillgång till i gruppen passiva.

Tabell 25. Andel i befolkningen som spelar dataspel, uppdelat på kön.

Dator på fritiden	Totalt	Andel i resp. kategori som är passiva	Antal män	Passiva män	Antal kvinnor	Passiva kvinnor
Mindre än en timme	212	15	132	17	80	10
1–2 timmar	69	28	51	28	18	28
3–4 timmar	24	21	19	16	5	
5 timmar eller mer	10		8		2	
Ingen tid alls	783	16	357	14	426	17
Brukar inte använda	68	29	32	34	36	25
Har ej tillgång till dator	219	33	82	38	137	30
Vet ej	2		1		1	
Vägrar	6		3		3	

Vi frågade också hur många timmar man var ute på Internet för att surfa eller söka information per dag (tabell 26). En mycket stor grupp gjorde det inte alls och det är något fler i gruppen passiva jämfört med gruppen aktiva. Men den största gruppen surfade mindre än en timme per dag. Männerna surfar mer än kvinnorna och mest surfar gruppen passiva män. Samtidigt är det viktigt att påminna om att det är något större andel i gruppen passiva som saknar dator. Sammantaget kan vi se att gruppen passiva lägger lite mer tid på tv, dataspel och att surfa än gruppen aktiva.

Tabell 26. Andel i befolkningen som surfar på Internet, uppdelat på aktiva eller passiva samt kön.

Dator för att surfa	Totalt	Andel i resp. kategori som är passiva	Antal män	Passiva män	Antal kvinnor	Passiva kvinnor
Mindre än en timme	609	13	290	11	319	14
1–2 timmar	234	20	144	19	90	21
3–4 timmar	41	20	30	20	11	
5 timmar eller mer	14	36	8		6	
Ingen tid alls	200	22	95	23	105	21
Vet ej	2		1		1	
Vägrar	6		3		3	

Vi frågade även om de deltog i någon chatt eller var uppsatta på en mejlinglista, och majoriteten svarar nej på denna fråga. I övrigt är det inte någon större skillnad mellan de aktiva eller passiva. Män är något mer involverad i denna aktivitet.

Vi frågade också om det deltog i någon ideell verksamhet baserad på Internet och här svarar nästan alla nej.

Avslutningsvis frågade vi om hur ofta man träffade sina arbetskamrater utanför arbetet (tabell 27). Den enskilt största gruppen anger att de inte arbetar och det är mycket fler i gruppen passiva som anger det. Vi ser också att den grupp som träffar sina arbetskamrater oftast är mer passiva. Det betyder att de använder sin tid till att träffa arbetskamrater i stället för att till exempel delta i en ideell organisation. Det gäller kvinnor i högre grad (svars-

underlaget är dock litet). Vi ser därutöver att gruppen aktiva träffar sina arbetskamrater mer sällan. Den aktiva gruppen träffar sina arbetskamrater regelbundet men inte så ofta.

Tabell 27. Andel i befolkningen som träffar arbetskamrater på fritid, uppdelat på kön.

Träffar arbetskamrater	Totalt	Andel i resp. kategori som är passiva	Antal män	Passiva män	Antal kvinnor	Passiva kvinnor
Flera ggr i veckan	61	26	39	23	22	32
Ungefär en gång i veckan	83	15	52	17	31	10
1–3 gånger per månad	246	11	115	10	130	12
Mer sällan	340	17	169	16	171	18
Aldrig	184	22	85	20	99	24
Jag arbetar inte	461	25	213	28	248	23
Vet ej	12		9		3	
Vägrar	7		3		4	

Uppsummering kring fritid

Vi har försökt att finna olika tidskonsumtionsmönster för personers fritid i gruppen som är aktiv respektive passiv. Vi finner vissa skillnader. De aktiva ser mindre på tv, video och dvd. Den passiva gruppen använder dator (när de har tillgång till det) lite mer för att surfa och spela dataspel. I den passiva gruppen är det nästan dubbelt så många som saknar dator jämfört med den aktiva gruppen.

De passiva träffar sina arbetskamrater lite mer ofta (jfr Petersson et al., 1993). Detta betyder att gruppen passiva väljer att använda sin tid till denna typ av aktiviteter mer ofta (dagligen) än de som är aktiva.

TRE FÖRSÖK TILL FÖRKLARING

Vi har konstruerat tre sinsemellan relativt olika modeller för att kunna ge antydningar till förklaringar mellan vilka medborgare som är aktiva och vilka som är passiva. Den första modellen behandlar socioekonomiska bakgrundsvariabler, den andra modellen behandlar variabler kring civilitet och socialekonomi, och den tredje modellen behandlar variabler kring fritid och familj/vänner och socioekonomi.

Vi ska redogöra för dessa modeller och vilken som ger en ”bästa” förklaring. Vi har i alla tre modeller tagit med kön, ålder och inkomst eftersom dessa variabler vanligen representerar grundläggande socioekonomiska villkor.

Vi har med hjälp av en logistisk regression försökt undersöka vilka faktorer/variabler som, vid kontroll av andra förhållanden, ökar oddsen eller sannolikheten att en person är passiv respektive aktiv. Basvärdet är 1 och ett värde över 1 anger att oddsen är högre för den gruppen och vice versa. Signifikanta värden är statistiskt mer säkra; det betyder att man med en viss säkerhet kan påstå att sambandet inte beror på slumpen.

En socioekonomisk modell

I den första modellen (tabell 28) har vi utgått från att människors socioekonomiska livssituation strukturerar deras livschanser. Vårt antagande bygger på en flerårig kunskap från tidigare medborgarstudier som kortfattat kan sammanfattas med att den resursstarke medborgaren är mer aktiv medan det för den mer resurssvaga medborgaren förhåller sig tvärtom (se t.ex. Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005).

Modellen visar att när oddsen är högre så ökar sannolikheten att man är passiv.

Överlag förklarar modellen mer för män än för kvinnor. Det skulle betyda att för män betyder de socioekonomiska betingelserna mer för om man är aktiv eller passiv. Kanske det ska kunna förstås utifrån ett så kallat ”bread winner concept” och att man ”behöver” ett lönearbete för att ha fritid.

Resultatet visar att inkomst verkar vara en mycket viktig faktor framför allt för män. Det betyder att om man har en lägre inkomst så är oddsen högre att man är passiv och har man en högre inkomst ökar sannolikheten att man tillhör gruppen aktiva.

Vi har även tagit med självskattad hälsa i denna modell, eftersom vi vet att det ofta finns ett samband med människors socioekonomiska livssituation och deras hälsa. Här finner vi att gruppen som är passiva har mycket högre odds att ha dålig hälsa (självskattad) jämfört med gruppen som är aktiva. Detta förhållande gäller framför allt männen.

Inkomst och självskattad hälsa är modellens signifikanta variabler. Det är inget i sig märkligt samband att den yrkesaktive, som därmed ofta har högre inkomst, oftare också mår bättre och tvärtom (jfr SOU 2001:79). Vi kan inte utröna orsak och verkan i denna

undersökning utan bara visa på samband. Detta förhållande mellan inkomst och självskattad hälsa skapar i sig olika förutsättningar att vara aktiv i bland annat föreningslivet.

Här följer några kommentarer till modellen och tänkta samband som har en mindre inverkan:

Män tillhör oftare gruppen passiva än kvinnor. Det är i sig intressant därför att det är samtidigt fler män som gör frivilligt arbete.

Ålder påverkar sambandet om man är aktiv eller passiv. Äldre tillhör mer gruppen passiva. Detta tyder på ett livsloppsmönster, det vill säga att man tillhör gruppen aktiva under vissa perioder av livet och gruppen passiva under andra (detta gäller speciellt de äldre årsgrupperna).

Variabeln om man är yrkesarbetande eller inte utfaller på ett inte förväntat sätt. Detta menar vi framför allt har att göra med variablerna inkomst och ålder. Effekten av den variabeln (yrkesarbete) försvinner när ålder och inkomst förs in i modellen. Vi såg tidigare att yrkesarbetande tillhörde i högre grad gruppen aktiva än de som inte yrkesarbetade, och det finns anledning att tro att det sambandet håller, men i denna modell fångas effekten framför allt upp av inkomst. De som har högre inkomst (vanligen yrkesarbetande) tillhör i högre grad gruppen aktiva.

Utbildningsvariabeln är lite mer svårtolkad därför att den borde ha samma mönster som inkomst och det har den delvis. Det är framför allt de som har en högskole- eller universitetsutbildning som tillhör gruppen aktiva. Men det gäller först och främst för kvinnor. Vi har i en tidigare rapport (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005) beskrivit att det för kvinnor verkar finnas extrakrav på högre utbildningsnivå för att de ska arbeta frivilligt.

Att vara ålderspensionär ökar graden av att tillhöra gruppen passiva. Det sambandet ser vi än tydligare i åldersvariabeln. I en studie av idrott fann man att det framför allt är idrotten som har ett tydligt åldersrelaterat mönster. Man är aktiv inom idrotten i yngre dar, men för ideell sektor i övrigt återfanns inte detta mönster. Frivilligt arbete utanför idrotten var inte alls lika åldersrelaterat (Olsson, kommande).

Ensamstående verkar i högre grad tillhöra gruppen passiva enligt denna modell och det gäller både för män och för kvinnor. Det kan tyckas vara märkligt att den grupp som inte i lika hög utsträckning spenderar tid i sin familj ändå i högre grad tillhör gruppen passiva. Vi har i andra sammanhang diskuterat att tillgång till sociala arenor, där den egna familjen kan vara en, ökar graden av frivilligt arbete. Människor blir lättare indragna i olika andra sammanhang om man också redan befinner sig i ett socialt sammanhang. Fler människor omkring en person maximerar möjligheten att personen blir mer indragen i andra sammanhang.

Vi ville även kontrollera för invandrarskap och i modellen är det av numerära skäl enbart den variabeln som heter första generationens invandrare som är intressant. Det visar sig att det är i princip ingen skillnad mellan att vara svenskfödd eller invandrare i detta sammanhang. Det bör också påpekas att vi i modellen kontrollerar för inkomst och yrkesarbete och då verkar inte invandrarskap betyda något i detta sammanhang. Det betyder att när man har invandrarbakgrund och yrkesarbete tillhör man i lika hög grad som svenskfödda gruppen aktiva.

Tabell 28. 2005. Socioekonomisk modell. Jämförelse mellan de passiva och de aktiva. Logistisk regression: pseudo R², oddskvoter och aktivitet i signifikanta samband.

	Totalt	Män	Kvinnor
Pseudo R ²	7.7	12.1	6.5
Kön			
Män	1.00		
Kvinnor	0.80		
Ålder	1.006	1.005	1.007
Inkomst	0.751***	0.686***	0.824
Utbildning (%)			*
Grundskola etc.	1.00	1.00	1.00
Gymnasienivå	1.07	0.88	1.33
Högskola, universitet	0.78	1.06	0.63
Yrkesarbetar			
Nej	1.00	1.00	1.00
Ja	1.43	1.53	1.30
Ålderspensionär			
Nej	1.00	1.00	1.00
Ja	1.27	1.52	0.95
Civilstånd			
Gift/sambo	1.00	1.00	1.00
Ensamstående	1.38	1.26	1.43
Hemmavarande barn			
Nej	1.00	1.00	1.00
Ja	1.02	1.27	0.83
Självskattad hälsa	*	**	
Mycket bra	1.00	1.00	1.00
Bra	1.31	1.36	1.24
Någorlunda	1.61*	1.85	1.47
Dåligt	3.00**	5.71***	1.53
Mycket dåligt	3.04	3.35	2.70
Etnicitet			
Svenskt ursprung	1.00	1.00	1.00
Adopterad, en förälder född utomlands	1.13	0.83	1.50
Andra generationens invandrare	0.67	0.74	0.59
Första generationens invandrare	0.98	0.97	0.95

* = 0,01 = p < 0,05 ** = 0,001 = p < 0,01 *** = p < 0,001

En modell kring civilitet

I denna modell (tabell 29) har vi gjort vad som skulle kunna kallas medborgares civilitet eller människors benägenhet att vara aktiva eller ha handlingsförmåga. Denna modell är framför allt inspirerad av Putnam (2000) och tar hänsyn till både föreningsaktivitet, attityder till frivilligt arbete och förmåga att handla politiskt.

Denna modell förklarar mer än den socioekonomiska modellen, men vi kontrollerar samtidigt också för vissa socioekonomiska variabler även i denna modell. Vi har tagit med vissa socioekonomiska variabler för att tidigare forskning visat att det funnits starka samband med frivilligt arbete och socioekonomiska förhållande (se tex Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005). Denna modell – civilitet – visar sig också ha ett högre förklaringsvärde för män (se även ovan).

Vi har några grundläggande socioekonomiska faktorer med i modellen för att kunna kontrollera för dessa variabelers inverkan. Vi ser återigen att inkomst är en viktig variabel

och att lägre inkomst påverkar graden av aktivitet. Den som tjänar mer tillhör i högre grad gruppen aktiva och vice versa.

Vi finner också att föräldrars föreningsaktivitet påverkar de undersökta medborgarna såtillvida att den som har haft föräldrar aktiva i en förening själv i högre grad tillhör gruppen aktiva. Detta förhållande gäller framför allt kvinnor. Om man inte har föreningsaktiva föräldrar är sannolikheten högre att man själv inte blir föreningsaktiv.

Vi ser också att personer som aktivt tagit kontakt med personer i ansvarig ställning i högre grad tillhör gruppen aktiva. Gruppen aktiva verkar ha en större handlingsberedskap. Ett liknande men inte lika signifikant samband ser vi även bland de som författat en egen skrivelse. Gruppen aktiva verkar vara lite bättre rustade att handskas med omgivningen. Det beror sannolikt inte på att de är föreningsaktiva utan att de framför allt har en mer stabil socioekonomisk grund men också en större social förankring.

Om vi sedan går igenom resten av variablerna som inte är signifikanta och kan vi börja med frågan kring hur man ser på frivilliga och om de ger något mer än professionella. Den frågan valdes för att den skulle representera ett block av frågor kring värderingar omkring det frivilliga arbetet. Vi ser att de som inte instämmer är tillhör i högre grad gruppen passiva. Vi ser att detta mönster gäller män, men inte kvinnor.

Frågan om man röstat i riksdagsvalet (2002) är inte lättolkad. Teoretiskt var det förväntat att de som tillhör gruppen aktiva skulle röstat i högre utsträckning och vice versa. Nu utfaller denna variabel – i samspel med andra – tvärtom. Vi vet dock initialt att gruppen aktiva röstar mer i riksdagsvalet och att gruppen passiva röstar i lägre grad.

Vi har även frågat om man kan lita på de flesta människor och här ser vi att gruppen passiva är mer ”lågtillitare” jämfört med gruppen aktiva. Det kan givetvis bli en cirkelförklaring, men den som är van att träffa andra utvecklar en social förmåga och urskilningsförmåga. Genom träning vet man bättre vilka man kan lita på eller inte. Överlag är gruppen passiva relativt mer socialt isolerade och det kan påverka deras tillit.

Tabell 29. 2005. Civilitet. Jämförelse mellan de passiva och aktiva. Logistisk regression: pseudo R², oddskvoter och aktivitet i signifikanta samband.

	Totalt	Män	Kvinnor
Pseudo R ²	13.2	18.4	13.6
Kön			
Män	1.00		
Kvinnor	0.86		
Ålder	1.004	1.009	0.999
Inkomst	0.825**	0.776**	0.900
Förälder i förening	***	*	**
I stor utsträckning	1.00	1.00	1.00
I viss utsträckning	0.78	0.56	1.08
I liten utsträckning	1.70**	1.19	2.78**
Inte alls	1.88**	1.18	2.99**
Vet ej	2.77*	3.58*	1.31
Frivilligt aktiva ger något annat än professionella			
Instämmer	1.00	1.00	1.00
Instämmer inte	1.31	1.49	0.98
Ingen åsikt	1.06	0.95	1.17
Vet ej	0.97	1.89	0.47
Författat skivelse		*	
Ja	1.00	1.00	1.00
Nej	1.46*	1.79*	1.24
Vet ej	1.39	1.02	1.93
Kontaktat personer i ansvarig ställning	***	*	**
Ja	1.00	1.00	1.00
Nej	2.35***	2.17*	2.53**
Vet ej	4.28	1.69	5.81
Röstat i senaste riksdagsvalet			
Ja	1.00	1.00	1.00
Nej	0.79	0.91	0.74
Ej röstberättigad	0.88	0.76	1.13
Vet ej	1.60	5.25	0.00
Vägrar	0.00	0.00	
Kan man lita på de flesta människor?			
Man kan lita på de flesta	1.00	1.00	1.00
Man kan inte vara nog försiktig	1.22	1.22	1.25
Tveksam, vet ej	0.85	0.84	0.81

* = 0,01 = p < 0,05 ** = 0,001 = p < 0,01 *** = p < 0,001

En modell kring fritid och närstående

I den sista modellen (tabell 30) försöker vi se om det finns skillnader i mönster som har att göra med hur man använder sin fritid. Denna modell är ett försök att förstå vad människor gör med sin tid om de inte arbetar frivilligt.

Vi har i alla tre modellerna sett att till exempel inkomst betyder mer för män än för kvinnor, såtillvida att de som tjänar mindre också i högre grad tillhör gruppen passiva.

Den här modellen förklarar nästan lika mycket som ovan "civilitetsmodell". Alla tre modeller verkar förklara mer för män än för kvinnor. Ett skäl som tidigare anförts är att männens frivilliga engagemang i högre grad än för kvinnorna är betingade av socioekonomiska förutsättningar.

Vi börjar med variabeln hur ofta man träffar sina vänner. Gruppen passiva träffar mer sällan sina vänner och det gäller både män och kvinnor. Oddsen ökar kraftigt för att

man ska tillhöra gruppen passiva om man samtidigt aldrig eller mycket sällan träffar sina vänner på fritiden. Det gäller för både män och kvinnor.

Vi ser samma mönster för variabeln som mäter hur ofta man träffar sina barn, syskon och familj som för variabeln som mäter hur ofta man träffar sina vänner. Det som framträder är en form av relativt ensamhetsmönster. Uppenbart är att gruppen passiva framstår som mer ensamma i förhållande till både familj och vänner.

För att undersöka om det fanns något samband mellan ökat tv-tittande och gruppen passiva konstruerade vi en fråga för att mäta tid som man ser på tv, video eller dvd. Bland kvinnorna är det en skillnad mellan de som är aktiva och de som är passiva. I stället för att träffa andra så verkar framför allt de som tillhör gruppen passiva kvinnor välja att spendera tid fram sin tv.

När det sedan gäller andra variabler finner vi att man i mindre grad har en anhörig som ställer upp när man är sjuk om man tillhör gruppen passiv. Detta gäller tydligast gruppen passiva kvinnor.

Vi ser även att den gruppen passiva har svårare att låna en stor summa pengar på kort tid och det gäller speciellt männen.

Den här delen visar upp något som man skulle kunna kalla ett relativt ensamhetsmönster. Inom den gruppen passiva är man relativt motsvarande grupp aktiva ensam, och tv-tittande kan vara ett sätt att kompensera denna relativa ensamhet. Man är, vilket också är värt att notera, dock inte helt ensam, men man verkar ha lite svagare socialt nät kring sig.

Tabell 30. 2005. Fritid och närstående. Jämförelse mellan de passiva och aktiva. Logistisk regression: pseudo R², oddskvoter och aktivitet i signifikanta samband.

	Totalt	Män	Kvinnor
Pseudo R ²	12.2	17.5	13.7
Kön			
Män	1.00		
Kvinnor	0.79		
Ålder	1.001	1.004	0.999
Inkomst	0.758***	0.717***	0.835
Hur ofta brukar du träffa dina barn, syskon, föräldrar eller släktingar som du ej bor med?			
Flera ggr i veckan	1.00	1.00	1.00
Ungefär en gång i veckan	1.31	1.15	1.51
1–3 ggr per månad	1.39	1.48	1.24
Mera sällan	1.82**	1.37	2.10*
Aldrig	0.62	0.61	0.00
Hur ofta träffar du vänner på fritiden?	***	**	**
Flera ggr i veckan	1.00	1.00	1.00
Ungefär en gång i veckan	1.36	1.66	1.04
1–3 ggr per månad	1.60*	1.65	1.46
Mera sällan	3.47***	3.65**	3.21**
Aldrig	8.70**	10.3	8.88**
Anhörig, nära vän ställer upp om du är sjuk			
Ja	1.00	1.00	1.00
Nej	1.43	1.09	2.08
Vet ej	0.58	2.50	0.00
Anhörig, nära vän ställer upp om du behöver sällskap			
Ja	1.00	1.00	1.00
Nej	1.00	2.08	0.33
Vet ej	2.20	1.69	2.00
Anhörig, nära vän ställer upp om du behöver prata om personliga bekymmer			
Ja	1.00	1.00	1.00
Nej	0.66	0.53	1.06
Vet ej	2.05	1.43	0.00
Anhörig, nära vän ställer upp om du behöver lån på 14 000 kronor			
Ja	1.00	1.00	1.00
Nej	1.31	1.72	1.11
Vet ej	1.26	1.30	1.32
Tv, video el. dvd: antal timmar			**
Mindre än 1 timme	1.00	1.00	1.00
1–2 timmar	1.23	0.59	3.13**
3–4 timmar	1.61*	0.88	3.77**
5 timmar eller mer	1.49	0.87	2.67
Jag brukar inte titta på TV, etc.	2.94	1.07	7.45**

* = 0,01 = p < 0,05 ** = 0,001 = p < 0,01 *** = p < 0,001

AVSLUTNING

Vi konstruerade tre olika försök till förklaringar varav två ligger nära varandra i förklaringsvärde, nämligen modellen kring civilitet och modellen kring fritid och närstående. Det ska dock påminnas om att vi mäter socioekonomiska förhållanden i alla tre modeller, även om modell 1 är den mest explicita socioekonomiska modellen. Vi kan således säga att en ren socioekonomisk förklaring inte är tillräcklig för att påvisa skillnader mellan de som sannolikt tillhör gruppen aktiva eller de som tillhör gruppen passiva. Vi kan samtidigt säga att de socioekonomiska grundförhållandena i form av inkomst har mycket stor betydelse i alla tre modeller. Lägre inkomst ökar oddsen att man tillhör gruppen passiva. Detta gäller framför allt för män. Gruppen aktiva skattar sin hälsa till att vara lite bättre, orsaken till detta vet vi dock inte. Att ha föreningsaktiva föräldrar verkar vara av betydelse (mest för kvinnor) och minskar oddsen att tillhöra gruppen passiva. Vi ser också att gruppen passiva har en lite sämre politisk handlingsförmåga i form av att författa skrivelser och att kunna överklaga beslut. Gruppen som är passiva träffar mer sällan vänner och familj. Den passiva gruppen (kvinnor) använder mer av sin tid på att se på tv.

Sammantaget växer det fram en bild av lite olika tidsanvändning. Det går inte att säga i absoluta termer att de som tillhör den passiva gruppen är helt ensamma. Däremot kan vi ana ett relativt ensamhetsmönster i förhållande till gruppen aktiva. Gruppen passiva skiljer sig åt i förhållande till gruppen aktiva. Bland annat ser gruppen passiva mer på tv. Vi ser också betydelsen av att ha socialiserats in i föreningslivet via sina föräldrar. Föräldrar aktiverar barnens föreningsverksamhet. Vi ser också ett tydligt socioekonomiskt mönster där de med lägre inkomster i lägre grad arbetar frivilligt, ingår i sociala nätverk och gör anhöriginnsatser. Ålder har givetvis betydelse i detta sammanhang där vi ser att de yngre liksom framför allt de äldre i högre grad tillhör gruppen passiva. Detta antyder till viss del att graden av aktivitet sammanhänger med var man befinner sig i livsfasen.

Denna undersökning följer delvis kända mönster från till exempel maktutredningen (Peterson et al., 1993) och välfärdsbokslutet (SOU 2001:79), men tillför också viktiga komponenter. Vi vet att medlemsantalet å ena sidan verkar sjunka (SCB, 2003), men att det å andra sidan inte i sig verkar inverka på människors engagemang i frivilligt arbete, vilket är stabilt (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005). Människors engagemang i frivilligt arbete verkar till och med öka något sett över en tioårsperiod. Det är således inte någon större kris i folkhemmet i detta avseende. Ungefär en fjärdedel av den vuxna befolkningen arbetar inte frivilligt, deltar inte i nätverk eller gör inte informella insatser. Summan är relativt konstant över tid, vilket gör den i sig trovärdig. Detta borde i sig vara oroande. I ett av världens mest aktiva land (avseende frivilligt arbete) så finns det en stor grupp som konstant står utanför flera sociala arenor där föreningslivet är en. Det behöver inte vara samma individer som står utanför, men antalet är ganska konstant. Det betyder att över 1 miljon människor i dag inte finns med i föreningslivet, inte ingår i sociala nätverk och inte gör

informella insatser. Enligt Putnams (2000) teorier kring socialt kapital får dessa människor inte tillgång via föreningslivet till olika viktiga sociala nätverk. De med sämst social position befinner sig mer utanför (jfr Petersson et al., 1993). Det betyder att människor i denna grupp inte blir delaktiga i sociala nätverk som Putnam menar är så betydelsefulla för både individen och samhället. Gruppen passiva är inga sociala isolat, men de har enligt denna undersökning mindre sociala kontakter med omvärlden i form av arbetskamrater, vänner och släkt. Vi ser att till exempel de passiva kvinnorna framför allt ser mer på tv.

Vi finner också att det har betydelse att skolas in i föreningslivet av sina föräldrar. Man lär sig således att arbeta frivilligt. Vi ser att ålder är viktigt och att man i högre grad tillhör gruppen passiva i början och slutet av sina liv. Det är kanske inte så konstigt. Det är däremot märkligt att det finns en korrelation mellan å ena sidan utbildning och inkomst och å andra sidan att tillhöra den passiva gruppen. Den som är mer utbildad och tjänar mer tillhör i högre grad gruppen aktiva och tvärtom. Det finns därmed uppenbara selektionsmekanismer inbyggda i föreningslivet. Lika "naturligt" som det framstår för vissa medborgare att arbeta frivilligt, ingå i sociala nätverk och göra anhöriginsatser, lika "onaturligt" verkar det framstå för andra. Hur detta går till är en viktig framtida fråga att undersöka. Men sannolikt handlar det om att rekrytering sker efter en likhetsprincip (homosocialitet). Nya medlemmar och frivilligt arbetande blir en replikation av de som redan finns inom organisationen och det utesluter grupper som inte är lika. En annan delförklaring kan vidare vara att den som inte arbetar har ingen fritid (eller upplever sig inte ha det) och de aktiva medborgarna arbetar frivilligt i hög utsträckning på sin fritid.

Är detta viktiga frågor? Entydigt visar denna och andra studier att det inte enbart är en akademisk fråga utan i stort handlar om att människor har olika livsmöjligheter, och att dessa inte är jämnt spridda. Föreningslivet skulle kunna vara en utjämnande faktor (jfr Putnam, 2000), men verkar inte vara det. För att hårdra det så finns föreningslivet till för de som redan är socioekonomiskt och socialt etablerade (jfr Petersson et al., 1993; SOU 2001:79). Man kan fundera på om det behöver vara så och om man kan göra något åt det. Föreningslivet skulle kunna fungera som en viktig källa för skapandet av socialt kapital. Föreningslivet skulle kunna bidra till samhällsengagerade medborgare och givetvis även tvärtom. I grova drag vet vi att föreningslivet finns i socialt och ekonomiskt väletablerade områden och att det är känt att i miljonprogramsområdena är föreningsrepresentationen sämre. Riktade stöd och verksamheter kan skapa bättre förutsättningar för det föreningsliv som finns och växer upp. Frivilliga organisationer såsom Röda Korset, Rädda Barnen, idrottsorganisationer, kulturföreningar, politiska partier kan till exempel fungera som mentorer, faddrar och "kuvöser" för föreningslivets uppbyggnad i socioekonomiskt mer utsatta områden. Detta kan gynnas genom riktat stöd. Man skulle också kunna rekrytera och stödja lokala rörelseentreprenörer och framtida ledare och ge dem utbildning och erbjuda fadderskap. Det behövs också samlingslokaler.

Vi visar i denna studie att det finns stora grupper som systematiskt verkar stå utanför.

BILAGA 1. BAKGRUND TILL MEDBORGARSTUDIERN 1992, 1998 OCH 2005

I samband med ett större uppdrag för en statlig utredning (Socialtjänstkommittén) fick Sköndalsinstitutets forskningsavdelning 1992 möjlighet att genomföra en första så kallad befolkningsstudie av svenskarnas frivilliga arbete. Undersökningen som presenterades i en statlig offentlig utredning 1993 tog sin utgångspunkt i olika slags insatser, till skillnad mot alla andra svenska studier av frivilligt arbete som tagit (och tar) utgångspunkt i medlemskap och styrelseuppdrag (Jeppsson Grassman, 1993). Sköndalsinstitutets sätt att närma sig dessa fenomen låg dock helt i linje med internationell forskningstradition. Med denna ansats fångade man upp ett bredare engagemang än bara det med folkrörelseprägel. Med folkrörelseprägel menas att man först vanligen tar fasta på om personen är medlem och sedan om personen dessutom är och varit aktiv i den förening som den är medlem i. Vidare är ofta uppdrag i styrelse ett fokus. I denna första undersökning som Sköndalsinstitutet genomförde konstaterade man att svenskarnas engagemang var anmärkningsvärt stort, på flera områden (a.a.).

Sex år efter den första studien fick Sköndalsinstitutet i uppdrag av Demokratiutredningen att följa upp undersökningen från 1992. Resultaten publicerades bland annat i ytterligare en statlig utredning 1999 (Jeppsson Grassman och Svedberg, 1999). Man kunde konstatera att en ännu lite större andel av befolkningen än 1992 gjorde frivilliga och informella insatser samtidigt som andelen kortvariga och mindre traditionella insatser hade ökat starkt. Sköndalsinstitutet har, förutom att ha genomfört de ovan nämnda studierna, också deltagit i en stor europeisk komparativ befolkningsstudie som genomfördes vid mitten av 1990-talet (Jeppsson Grassman och Svedberg, 1996).

Sköndalsinstitutets forskningsavdelning vid Ersta Sköndal högskola fick 2004 Regeringskansliets uppdrag att följa upp de tidigare befolkningsstudierna. Genom detta uppdrag började Sköndalsinstitutet nu erhålla en lång tidsserie av studier. Det nya uppdraget sågs angeläget bland annat därför att alltför, inte minst forskare, hävdade att det fanns en nedgång i många slags engagemang, jämfört med hur det var i början på 1990-talet. Utgångspunkten för undersökningen 2005 var naturligtvis att både ta till vara och använda samma frågor som tidigare men också lyfta in ett antal nya frågeställningar (bland annat från levnadsnivåundersökningen, LNU). Sköndalsinstitutet har velat studera dels om andelen av befolkningen som utför olika slags insatser verkar minska eller om befolkningens engagemang fortsätter att vara stort, dels om sättet man engagerar sig på tycks förändras och diskutera vad det i så fall kan innebära.

Frivilligt arbete, informella hjälpinsatser och tillhörighet till nätverk utgör tre huvudblock i studien. Tillsammans med ett fjärde block – de traditionella bakgrundsvariablerna – utgör dessa ”ryggraden” i undersökningen.

Utgångspunkten för Sköndalsinstitutets studier har varit att avstå från att göra normativa bestämmningar av vad som ska räknas som ”bra” frivilligarbete (för demokratin, som social hjälpinsats etc.) och vad som ska räknas som ”mindre bra”. Med en pragmatisk ansats har man i stället försökt fånga upp allt frivilligarbete som utförs i föreningslivet utifrån tanken att det kan ses som olika uttryck för gestaltningar av medborgarskap – låt vara av mycket varierande karaktär och med varierande konsekvenser. Att frivilligt arbete fyller många olika funktioner för individer har tidigare studier visat (se t.ex. Jeppsson Grassman och Svedberg, 1995; Jeppsson Grassman, 1997; Habermann, 2001). Individer kan också ha olika slags anknytning till föreningslivet. Sannolikt är skillnaderna i resultat som man konstaterat jämfört med andra studier också illustrationer till att föreningslivet faktiskt har förändrats. Frivilligt föreningsengagemang låter sig endast delvis fångas upp i till exempel en formaliserad kategori såsom ”förtroendeuppdrag”, vilken används i alla andra svenska studier (se t.ex. Häll, 1997; Petersson et al., 1998; SCB, 2003). Nu tar sig engagemanget delvis andra, mindre strukturerade former. Föreningslivet är inte bara, eller ens i huvudsak, en ”omistlig demokratiskola” för medborgarna utan också ett ”mångtydigt mellanrum” i samhället – mellan stat, marknad och familj – där individen gestaltar sina uttrycksbehov och sitt medborgarskap på många olika sätt (Amnå, 1995).

Sålunda har Sköndalsinstitutet, i sina undersökningar 1992, 1998 och 2005, inte använt den i detta sammanhang förhärskande folkrörelseansatsen där den intervjuade i tre steg tillfrågas om medlemskap, aktivt deltagande respektive förtroendeuppdrag i en och samma föreställningstyp. Man har i stället utgått direkt från det frivilliga arbetet vilket i undersökningarna operationaliserades på följande vis:

”Vi är intresserade av att kartlägga det som brukar kallas FRIVILLIGT ARBETE, dvs. sådant arbete och sådana insatser som utförs på frivillig grund, oavlönat (eller mot ett symboliskt arvode) och på fritiden. I vissa sammanhang kallas det för ideellt arbete. Det kan vara fråga om många olika slags insatser, t.ex. utbildning, styrelseuppdrag, hjälpinsatser, kaffekokning, m.m.”

Därefter fick intervjupersonerna svara på om de under de senaste tolv månaderna utfört sådana insatser inom någon eller några av de 32 föreställningstyper som i tur och ordning presenterades för dem. Dessa är i huvudsak desamma som förekommer i andra, motsvarande undersökningar. I en senare del av undersökningen frågade man också om respondenten var medlem i den förening för vilken frivilliga insatser utfördes. I den senaste undersökningen har samma inledande ”trattfråga” (ovan) ställts och sedan har man lite mer förfinat frågat om hur många timmar som man arbetat frivilligt i olika föreställningstyper. Tidigare ställdes frågan om vilken organisation som man arbetade mest tid, näst mest tid och så vidare. Den mer förfinade undersökningen som gjordes 2005 kan således göra att antalet timmar blir högre, men sannolikt bättre återspegla de aktuella insatserna som gjorts.

Den senaste undersökningen 2005 genomfördes av SCB. Datansamlingen startade i januari 2005 och pågick till och med mars. Urvalet är ett obundet slumpmässigt urval bestående av 2 000 personer födda mellan 1920 och 1988 (alltså individer som var mellan 16 och 84 år). Urvalet drogs i december 2004 från registret över totalbefolkningen (RTB), och populationen var vid detta tillfälle 7 095 402 individer. Datansamlingen har genomförts genom att SCB gjort datorstödda telefonintervjuer. De två tidigare undersökningarna

genomfördes som besöksintervjuer, vilket gör en viss metodologisk skillnad⁷. Resultatet av att försöka intervju de 2 000 utvalda personerna visas i tabellen nedan.

Redovisning av intervjuer i 2005 års undersökning.

INTERVJU	1 385
Partiell intervju	8
BORTFALL	607
SUMMA	2 000

Detta motsvarar en svarsfrekvens på 70 procent, vilket är helt jämförbart med 1992 års (72 procent) och 1998 års (70 procent) svarsnivåer. Skälen till att drygt 600 personer inte kunde intervjuas var naturligtvis många. Låt oss här bara säga att en urskiljbar grupp inte ville låta sig intervjuas om ämnet frivilligt arbete, aldrig av princip medverkar vid sådana här undersökningar eller ansåg sig inte ha tid – dessa utgjorde tillsammans cirka 250 personer. Ytterligare en grupp anträffades aldrig, uppgift om telefon saknades eller man var tillfälligt bortrest – också denna grupp bestod sammantaget av omkring 250 personer. Därtill kom en grupp om cirka 50 personer som inte kunde låta sig bli intervjuade på grund av dålig hälsa. Slutligen gick inte intervjun att genomföra på grund av språksvårigheter med omkring 20 personer.

I denna studie har de svarande kodats i två grupper. Den ena gruppen kallas aktiv och består av de som arbetar frivilligt, uppger att de ingår i sociala nätverk och utför informella insatser gentemot släkt och vänner. Gruppen passiva består av de svarande som inte arbetar frivilligt, som uppger att de inte ingår i sociala nätverk och inte gör informella insatser gentemot släkt och vänner. Totala antalet svarande är 1 393 (685 män och 708 kvinnor); av dessa är 280 ”passiva” och 1 113 ”aktiva”. Inom gruppen passiva återfinns 138 män och 142 kvinnor. Det är lika många män procentuellt som kvinnor som är passiva, cirka 20 procent. Om man räknar på befolkningsnivå motsvarar detta (20 procent av 7 095 402) cirka 1 400 000 individer som kan antas ingå i denna definition som ”passiva”.

⁷ Ett intervjuprogram som SCB utformat korresponderar till frågeblankettens layout och sekventiella frågeflöde. Registrering sker till inmatningsfält som finns på skärmen. Registrerade värden stäms hela tiden av mot programmerade värden vars parametrar utformats som valida och logiska värden. Överskrids dessa parametrar ger det upphov till ett felmeddelande.

BILAGA 2. RESULTATREDOVISNING

Tabell 31. 2005. Andel (%) frivilligt passiva i relation till social bakgrund, totalt samt efter kön.

	Totalt			Män			Kvinnor		
	N	Passiva (%)	Sig. Nivå #	N	Passiva (%)	Sig. Nivå #	N	Passiva (%)	Sig. Nivå #
Antal personer	1 393	280		685			708		
Könsfördelning (%)									
Män	685	20							
Kvinnor	708	20							
Ålder (%)			*			***			***
16–29 år	269	24		140	22		129	26	
30–44 år	385	16		194	17		191	15	
45–59 år	356	15		172	14		184	17	
60–74 år	254	19		122	21		132	17	
75–	106	43		44	43		62	20	
Etnicitet (%)									
Svenskt ursprung	1120	20		563	20		557	20	
Adopterad, en förälder född utomlands	72	24		36	19		36	28	
Andra generationens invandrare	39	18		15	20		24	17	
Första generationens invandrare	160	21		69	20		91	21	
Utbildning (%)			***			*			**
Grundskola etc.	465	25		250	25		215	25	
Gymnasienivå	537	21		271	18		266	24	
Högskola, universitet	383	13		159	15		224	11	
Inkomst			***			***			**
–120 000 kr	340	27		128	34		212	23	
120–200 000 kr	309	22		126	24		183	21	
200–250 000 kr	260	17		120	18		140	16	
250–300 000 kr	178	12		107	10		71	14	
300–375 000 kr	135	14		98	14		37	14	
375–500 000 kr	64	6		49	8		15	0	
500.000– kr	37	8		33	9		4	--	
Fackförenings-tillhörighet			***			**			*
Nej	606	20		318	25		288	26	
LO	322	21		126	20		162	22	
TCO	229	14		106	12		126	16	
SACO	113	11		63	14		69	9	
Annan fackförening	118	9		54	9		60	10	
Boendeort									
På landsbygden	213	24		94	23		119	24	
Samhälle 500–10 000 invånare	403	20		195	19		208	22	
Mellanstor stad	482	19		265	20		227	19	
Storstad	285	19		131	19		154	18	
Civilstånd			**			*			*
Gift/sambo	925	18		454	18		471	18	
Ensamstående	468	25		231	24		237	25	
Barn			**						*
Nej	899	22		456	22		443	23	
Ja	494	16		229	17		265	16	
Förälder i förening			***			***			***
I stor utsträckning	289	13		134	16		155	10	
I viss utsträckning	333	11		161	11		172	11	
I liten utsträckning	359	23		195	21		164	27	
Inte alls	373	28		173	26		200	30	
Vet ej	34	38		20	55		14	(14)	

* = 0,01 = $p < 0,05$ ** = 0,001 = $p < 0,01$ *** = $p < 0,001$

Tabell 32. 2005. Jämförelser mellan passiva och aktiva när det gäller attityder till frivilligt arbete. Andel (%) som instämmer i olika påståenden.

	Totalt			Män			Kvinnor		
	Aktiva	Passiva	Sig. Nivå #	Aktiva	Passiva	Sig. Nivå #	Aktiva	Passiva	Sig. Nivå #
Antal personer									
Attityder till frivilligt arbete									
F35 – friv. arb. annat än prof.	67	54	***	70	52	***	64	56	**
F36 – om regering tog sitt fulla ansvar, ej friv. arb.	17	23	***	16	22	**	17	24	**
F37 – moralisk skyldighet att utföra friv. arb.	62	57	***	63	52	***	61	62	
F38 – friv. arb. hot mot avlönat arb.	13	15	**	11	12		15	17	
F39 – aktiv roll i demokrati	88	76	***	89	75	*	86	77	**

* = 0,01 = p < 0,05 ** = 0,001 = p < 0,01 *** = p < 0,001

Tabell 33. 2005. Jämförelser mellan passiva och aktiva med avseende på hälsosituation, politiskt engagemang och socialt stöd. Andel (%).

	Totalt			Män			Kvinnor		
	Aktiva	Passiva	Sig. Nivå #	Aktiva	Passiva	Sig. Nivå #	Aktiva	Passiva	Sig. Nivå #
Antal personer									
Självskattad hälsa			***			***			**
Mycket bra	38	27		39	26		38	28	
Bra	42	42		45	44		39	40	
Någortunda	16	20		13	18		18	22	
Dålig eller mycket dålig	3.8	11.0		2.7	12.1		5.0	10.0	
Långvarig sjukdom etc.	25	32	***	22	28	*	73	62	***
Medför nedsatt arbetsförmåga			+			*			
Nej, inte alls	38	27		52	29		27	26	
Ja, i någon mån	36	37		30	40		41	35	
Ja, i hög grad	26	36		18	32		31	39	
Värk i skuldror, nacke			**						***
Nej	64	61		72	72		57	51	
Ja, lätta besvär	27	25		21	19		33	31	
Ja, svåra besvär	8	11		6	7		10	15	
Ryggsmärter m.m.			**			+			***
Nej	67	66		69	70		65	62	
Ja, lätta besvär	25	21		25	19		25	22	
Ja, svåra besvär	8	11		6	9		10	13	
Värk i händer m.m.			***						***
Nej	69	65		72	74		66	56	
Ja, lätta besvär	23	21		22	15		23	26	
Ja, svåra besvär	8	11		6	8		10	15	
Huvudvärk eller migrän			*						
Nej	81	80		87	85		75	76	
Ja, lätta besvär	13	14		9	10		17	18	
Ja, svåra besvär	6	3		4	3		9	4	
Ängslan, oro eller ångest			***			**			***
Nej	82	73		86	77		78	70	
Ja, lätta besvär	14	19		12	18		17	21	
Ja, svåra besvär	4	5		2	3		5	6	
Trötthet			***			**			**
Nej	67	61		71	63		64	60	
Ja, lätta besvär	26	26		24	24		28	29	
Ja, svåra besvär	6	10		4	10		9	9	
Sömnsvårigheter			***			*			***
Nej	77	70		83	79		71	62	
Ja, lätta besvär	16	18		12	10		20	25	
Ja, svåra besvär	7	9		5	8		10	10	
Övervikt, fetma			**			*			***
Nej	82	83		79	84		84	81	
Ja, lätta besvär	17	13		20	13		14	13	
Ja, svåra besvär	2	2		1	2		3	3	
Känner sig ensam									**
Ja, mycket/ganska ofta	8	12		6	8		9	15	
Nej, sällan	33	29		30	26		36	32	
Nej, aldrig	59	56		64	63		55	50	
Placering på höger/vänster			***			**			***
Mer till vänster	31	26		35	27		28	24	
Mitt	36	33		31	34		41	32	
Mer till höger	25	23		29	26		21	19	

Röstade i riksdagsvalet	82	76	***	81	75	**	82	77	**
Författat skrivelse	70	48	***	72	46	***	68	49	***
Kontaktat person i ansvarig ställning	32	13	***	31	13	**	32	13	***
Känt sig kränkt			*			*			*
Nej	77	81		80	85		75	78	
Ja, någon gång	15	9		13	6		17	12	
Ja, flera gånger	8	6		7	6		9	7	
Kan lita på människor			***			*			***
De flesta	60	48		58	46		62	49	
Kan inte vara nog försiktig	28	40		31	42		26	38	
Tveksam, vet ej	11	10		11	10		12	10	
Träffar barn, syskon m.m.			***			***			***
Flera ggr i veckan	31	23		29	22		33	23	
Ca 1 gång i veckan	29	25		30	23		29	27	
1-3 ggr i månaden	24	28		24	29		25	26	
Mer sällan	15	20		16	21		13	20	
Aldrig	1	0		1	1		0	0	
Träffar vänner			***			***			***
Flera ggr i veckan	39	29		43	31		33	26	
Ca 1 gång i veckan	30	26		27	27		32	25	
1-3 ggr i månaden	25	24		23	21		28	27	
Mer sällan	6	15		6	16		6	13	
Aldrig	0	4		0	2		1	5	
Träffar vänner på café, pub etc.			***			***			**
Ja, varje dag	1	0		1	0		0	1	
Flera ggr i veckan	4	4		4	4		4	4	
Någon gång i veckan	15	13		18	10		12	16	
Sällan	68	56		65	62		70	51	
Aldrig	13	23		11	21		14	26	
Anhörig, nära vän ställer upp om sjuk	96	90	**	96	90	**	96	90	***
Anhörig, nära vän ställer upp om behov av sällskap	97	91	***	97	90	**	97	92	***
Anhörig, nära vän ställer upp om behöver prata om personliga bekymmer	96	90	***	94	89	***	98	92	***
Anhörig, nära vän ställer upp om behöver låna	78	62	***	80	60	**	76	65	***
Hur många grannar känner du till förnamn?						**			
Ingen	9	11		9	13		9	8	
1 granne	5	4		4	2		5	6	
2-5	30	31		30	32		30	31	
6-9	15	13		14	15		16	11	
10 eller fler	41	38		42	35		40	40	
Klarar skaffa 14 000 kr på en vecka	91	80	***	92	78	***	89	81	***

* = 0,01 = $p < 0,05$ ** = 0,001 = $p < 0,01$ *** = $p < 0,001$

Tabell 34. 2005. Andel (%) frivilligt passiva i relation till social bakgrund, totalt samt efter kön.

	Totalt			Män			Kvinnor		
	N	Passiva (%)	Sig. Nivå #	N	Passiva (%)	Sig. Nivå #	N	Passiva (%)	Sig. Nivå #
Antal personer	1 393	280		685			708		
Sysselsättning (%)						***			***
Yrkesarbetar	812	17	***	432	16	**	380	17	*
Tjänsteledig/ föräldraledig	22	23		0			22	23	
Studerar	174	25		78	27	+	96	23	
Arbetsmarknads- åtgärd	5								
Arbetslös	59	19		39	13		20	30	
Ålderspensionär	237	28	**	108	31	**	129	26	+
Förtidspensionerad	58	28		19	32		39	26	
Långtidssjukskriven	28	18		6			22	18	
Sköter eget hushåll	7								
Annat	12								
Typ av bostad			*						*
Villa, jordbruks- fastighet	688	21		334	21		354	21	
Radhus, kedjehus	113	14		58	14		55	15	
Lägenhet	571	19		284	19		287	20	
Serviceboende	6								
Institutionsboende	3								
Studentkorridor	7								
Annat	5								
Religionstillhörighet			+						*
Protestantism	1 027	19		491	19		557	19	
Katolicism	26	23		11			15	20	
Ortodox kristendom	15	27		7			8		
Islam	36	25		14			22	27	
Judendom	3			1			2		
Buddism	4						4		
Annat	19	21		11			8		
Ingen religions- tillhörighet	240	20		139	19		101	19	
Vet ej	13			6			7		
Vägrar	10			5			5		
Tv, video el. dvd			***			**			***
Mindre än en timme	273	15		128	22		145	10	
1–2 timmar	681	17		331	15		350	19	
3–4 timmar	348	26		177	24		171	28	
5 timmar eller mer	56	27		34	29		22	23	
Brukar inte titta	24	38							
Vet ej	5								
Vägrar	6								
Dator på fritiden			***			***			***
Mindre än en timme	212	15		132	17		80	10	
1–2 timmar	69	28		51	28		18	28	
3–4 timmar	24	21		19	16		5		
5 timmar eller mer	10			8			2		
Ingen tid alls	783	16		357	14		426	17	
Brukar inte använda	68	29		32	34		36	25	
Har ej tillgång till dator	219	33		82	38		137	30	
Vet ej	2			1			1		
Vägrar	6			3			3		
Dator för info, surfa			***			***			**
Mindre än en timme	609	13		290	11		319	14	
1–2 timmar	234	20		144	19		90	21	
3–4 timmar	41	20		30	20		11		
5 timmar eller mer	14	36		8			6		

Ingen tid alls	200	22		95	23		105	21	
Vet ej	2			1			1		
Vägrar	6			3			3		
Deltar i chatt, mejllista			*			**			**
Ja, varje dag	66	21		48	21		18	22	
Ja, någon gång i veckan	104	14		51	8		53	21	
Ja, några ggr per år	15			7			8		
Nej	913	17		461	17		452	17	
Vet ej	2			1			1		
Vägrar	6			3			3		
Deltar i ideell verksamhet på Internet			***			*			*
Ja, varje dag	6			6			0		
Ja, någon gång i veckan	8			7			1		
Ja, några ggr per år	2			1			1		
Nej	1081	17		553	16		528	17	
Vet ej	3			1			2		
Vägrar	6			3			3		
Hur ofta träffa arbetskamrater?			***			**			***
Flera ggr i veckan	61	26		39	23		22	32	
Ungefär en gång i veckan	83	15		52	17		31	10	
1-3 ggr per månad	246	11		115	10		130	12	
Mer sällan	340	17		169	16		171	18	
Aldrig	184	22		85	20		99	24	
Jag arbetar inte	461	25		213	28		248	23	
Vet ej	12			9			3		
Vägrar	7			3			4		

* = 0,01 = $p < 0,05$ ** = 0,001 = $p < 0,01$ *** = $p < 0,001$

REFERENSLISTA

- Amnå, Erik (1995). Det mångtydiga mellanrummet. I Amnå (red.): *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*. Örebro, Libris.
- Davis Smith, Justin (1998). *1997 National Survey of Volunteer Activity*. London, The National Centre for Volunteering.
- Gaskin, K. och Davis Smith, Justin (1995). *A New Civic Europe?*. London, Volunteer Centre UK.
- Habermann, Ulla (2001). *En postmoderne belgen?: om motiver till frivillighet*. Diss. Lund, Socialhögskolan Lund, Lunds universitet.
- Häll, Lars (1997). *Politiska resurser och aktiviteter. I Velfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv 1975–1995*. Levnadsförhållanden, rapport 91. Stockholm, Statistiska centralbyrån.
- Jeppsson Grassman, Eva (1993). Frivilliga insatser i Sverige – en befolkningsstudie. I *SOU 1993:82: Frivilligt socialt arbete*. Kartläggning och kunskapsöversikt. Stockholm, Fritzes.
- Jeppsson Grassman, Eva (1997). *För andra och för mig. Det frivilliga arbetets innebörder*. Sköndalsinstitutet skriftserie nummer 8. Stockholm, Ersta Sköndal högskola.
- Jeppsson Grassman, Eva (2001). *Socialt arbete i församlingens båg*. Stockholm, Verbum.
- Jeppsson Grassman, Eva och Svedberg, Lars (1995). Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre. I Amnå (red.): *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*. Örebro, Libris.
- Jeppsson Grassman, Eva och Svedberg, Lars (1996). Voluntary Action in a Scandinavian Welfare Context: The Case of Sweden.. I *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, årgång 25:4. Sköndalsinstitutets särtrycksserie nummer 6. Stockholm, Ersta Sköndal högskola.
- Jeppsson Grassman, Eva och Svedberg, Lars (1999). Medborgarskapets gestaltningar. Insatser i och utanför föreningslivet. I *Civilsambället, SOU 1999:84*. Stockholm, Fakta info direkt.
- Lundsåsen, Susanne (2005). *Socialt kapital och hälsa – betydelsen av frivilligt arbete, informella nätverk och informellt hjälparbete för hälsan*. Stockholm, Folkhälsoinstitutet.
- Olsson, Lars-Erik, Svedberg, Lars och Jeppsson Grassman Eva (2005). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsambället*. Rapport till Justitiedepartementet. Stockholm, Ersta Sköndal högskola.
- Olsson, Lars-Erik (2007). *Frivilligt arbete inom idrotten. Möjlighet och ofrånkomlighet*. Rapport till Riksidrottsförbundet. Stockholm, Riksidrottsförbundet.
- Petersson, Olof, Westholm, Anders och Blomberg, Göran (1993). *Medborgarnas makt*. Stockholm, Carlsson Bokförlag.
- Putnam, Robert D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, Simon and Schuster.
- Rothstein, Bo och Stolle, Dietland (2003). ”Social capital, impartiality and the welfare state: An institutional approach”. I Hooghe, M och Stolle, D (red.): *Generating social capital: The role of voluntary associations, institutions and government policy*. New York, Palgrave.
- SCB (2003). *Föreningslivet i Sverige : välfärd, socialt kapital, demokratiskola*. Stockholm, Statistiska centralbyrån.
- SOU 2001:79. *Välfärdsboks slut för 1990-talet: slutbetänkande av Kommittén Välfärdsboks slut*. Stockholm, Fritzes offentliga publikationer.
- Vogel, Joakim, Amnå, Erik, Muck, Ingrid och Häll, Lars (2003). *Föreningslivet i Sverige. Levnadsförhållanden, Rapport 98*. Stockholm, Statistiska centralbyrån.

PUBLIKATIONER FRÅN FORSKNINGSAVDELNINGEN

Skriftserie

1. Bergmark Åke (1994). *Från bidrag till ersättning? – om kommunernas stöd till de frivilliga organisationerna inom den sociala sektorn.*
2. Jeppsson Grassman Eva (1994). *Third Age Volunteering in Sweden.*
3. Nordfeldt Marie (1994). *Frivilliga organisationers insatser för bemlösa.*
4. Lundström Tommy och Wijkström Filip (1995). *Från röst till service? – den svenska ideella sektorn i förändring.*
5. Johansson Göran (1997). *Möta hiv, möta sig själv – en studie av arbetet vid Stiftelsen Noaks Ark-Röda korset.*
6. Stål Rolf (1997). *De mest utsatta – om människors kapacitet och behov av socialt stöd.*
7. Johansson Göran (1997). *För mycke jag, för lite Jesus – LP-stiftelsens vård av missbrukare sedd ur ett socialantropologiskt perspektiv.*
8. Jeppsson Grassman Eva (1997). *För andra och för mig – det frivilliga arbetets innebörder.*
9. Karlsson Magnus (1997). *Självhjälpsgrupper i Sverige – en introduktion.*
10. Lundström Tommy (1997). *Barnavårdsorganisationer vid två sekelskiften – frivilligt barnavårdsarbete förr och nu.*
11. Johansson Göran (1998). *Det lilla extra – om frivilligcentralen i Tyresö.*
12. Johansson Göran (1998). *Saligare att ge – om givandets problem – ett missionsexempel.*
13. Forssell Emilia (1999). *Äldres död – anhöriga och personal berättar.*
14. Karlsson Magnus (2000). *Delade erfarenheter – om självhjälpsgrupper i Sverige.*
15. Johansson Göran (2001). *Varför hade Moses en syster? Antropologiska aspekter på berättelser och föreskrifter ur moseböckerna.*
16. Johansson Göran (2001). *Välsignelse eller förbannelse? Om koka och kokabruk.*
17. Jeppsson Grassman Eva (2001). *Medmänniska och anhörig. En studie av informella hjälpinsatser.*
18. Meeuwisse Anna (2001). *Ett högriskprojekt. Om missbrukarrehabilitering på Basta Arbetskooperativ.*
19. Hansson Jan-Håkan och Wijkström Filip (2001). *Civilt sambälle, social ekonomi eller nonprofitt? Fallet Basta Arbetskooperativ. Slutrapport från ett forskningsprojekt.*
20. Engel Charlotte (2002). *För en ny tid? Förskjutning eller förnyelse - en inventering av diakonins dilemma.*
21. Johansson Göran (2003). *Att räcka varandra handen. Mångsidig, entydig, kontinuerlig - narkotikaprevention i norra Örebro län.*
22. Lundström Tommy (2004). *Teorier om frivilligt socialt arbete. En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid.*
23. Blennberger Erik, Habermann Ulla och Jeppsson Grassmann Eva (2004). *Genus och civilt sambälle.*
24. Karlsson Magnus, Borkman Thomasina, Munn-Giddings Carol och Smith Lesley (2005). *Self-help Organizations for Mental Health - a Cross-National Study.*
25. Johansson Göran (2005). *Särlaregnets tid. Fragment och bilder från Betania - pingstförsamling i och ur tiden.*

26. Engel Charlotte (2006). *Svenska kyrkans sociala arbete - för vem och varför? En religionssociologisk studie av ett diakonalt dilemma.*

Arbetsrapportserie

1. Granath Kristina (1997). *"Det var så mycket jag inte förstod..." – en intervjuundersökning med vuxna barn till psykiskt sjuka föräldrar.*
2. Boklund Ann (1997). *Paraby för social frivillighet? – granskning av Forum för frivilligt socialt arbete de tre första verksamhetsåren.*
3. Hansson Jan-Håkan och Wijkström Filip (1997). *Basta – beskrivning och analys av ett arbetskooperativ.*
4. Olby Britta (1997). *"Gör sjukhuskyrkan någon nytta?" – en studie av attityder till sjukhuskyrkan.*
5. Forssell Emilia (1998). *Vilka är förlorarna? – om utsatta grupper i välfärden på 1990-talet.*
6. Forssell Emilia (1998). *Anbörigas organisering – en studie av två anörigföreningar.*
7. Trygged Sven (1998). *Making Work Work.*
8. Jess Kari (1998). *Kvalitet för brukare – frivilligt socialt arbete ur ett brukarperspektiv.*
9. Amnå Erik, Lundström Tommy och Svedberg Lars (2000). *Three Essays on Volunteerism and Voluntary Organisations.*
10. Olsson Lars-Erik (1998). *Givande och tagande – interaktion mellan frivilliga organisationer och kommuner.*
11. Meeuwisse Anna (1999). *Debatten om välfärdsstaten och det civila samhället.*
12. Olsson Lars-Erik (2000). *På olika villkor – samverkan mellan kommun och frivillig organisation.*
13. Karlsson Magnus (2000). *Bara en alkoholist kan förstå en alkoholist – deltagare i självhjälpsgrupper berättar.*
14. Holmberg Carin (2000). *Aspekter av kvinnosynen i missbruksbehandling – empiriska exempel och teoretiska funderingar.*
15. Hansson Jan-Håkan, Jegermalm Magnus och Whitaker Anna (2000). *Att ge och ta emot hjälp. Anöriginsatser för äldre och anörigstöd – en kunskapsöversikt.*
16. Trygged Sven (2000). *Från fristuga till friskola – ett föräldrakooperativ i förändring.*
17. Jegermalm Magnus och Whitaker Anna (2000). *Upptäckten av anöriga? – kommuners och frivilliga organisationers stöd till äldres anöriga i Stockholms län.*
18. Forssell Emilia (2000). *Anörig till äldre invandrare – en fallstudie av anöriga till äldre utomeuropeiska invandrare utan offentlig äldreomsorg.*
19. Orsholm Ingrid (2001). *Anörigskapets variationer – Åtta berättelser från hjälpgivare i olika miljöer.*
20. Jess Kari (2001). *Effektivitet, brukarmedverkan och kommunala bidrag – en utvärdering av mål, resurser, insatser och brukarkommunikation inom sociala frivilligorganisationer i Stockholm.*
21. Bender Christine och Holmberg Carin (2001). *När alla sköter sitt... – Hur ser stöd och hjälp ut till misshandlade kvinnor i kommuner utan kvinnojour?*
22. Olby Britta (2001). *Väntjänst och välfärd – ett brukarperspektiv.*
23. Orsholm Ingrid (2002). *Anörigengagemang – Två studier på Gotland.*
24. Bodin Magnus (2002). *Församlingar ger ekonomiskt bistånd – ett uttryck för diakoni i Stockholms stad.*
25. Jegermalm Magnus (2002). *Anörigstöd – en uppföljningsstudie av kommuners och frivilligorganisationers stöd till äldres anöriga.*
26. Orsholm Ingrid (2002). *Mellan hem och institution – Flexibel avlösning för anöriga till demenssjuka.*
27. Whitaker Anna (2002). *Att dela den gamlas sista tid – En studie av anöriga på sjukhem.*
28. Forssell Emilia (2002). *Anöriga till äldre invandrare med offentlig äldreomsorg. En fallstudie.*
29. Nordqvist Ola (2004). *Ersta Vändpunktens vuxenprogram – En studie av deltagarnas värderingar och upplevelser.*

30. Engel Charlotte (2003). *Fri eller förankrad? En empirisk studie av volontärverksamhet och ideella insatser inom Stiftelsen Stora Skändal.*
31. Engel Charlotte (2003). *Volontärer – för vem och för vad? Kritisk granskning av en verksamhet inom Stiftelsen Stora Skändal.*
32. Christiansson Elisabeth (2003). "Först och framför allt själen". *Diakonins tankevärld omkring år 1850.*
33. Börjeson Martin (2004). "Vi vet inte vilka metoder vi ska använda" - Om relationen mellan kunskap och praktik i Stockholms kommuns sociala arbete med hemlöshetsfrågor 1965-2000.
34. Alwall Jonas (red.) (2004). *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen. Rapport från ett pedagogiskt utvecklingsprojekt.*
35. Börjeson Martin (2005). *Med kunskap som grund? Om relationen mellan kunskap och praktik i fyra kommuners sociala arbete med hemlöshetsfrågor.* Elektroniskt utgiven på vår hemsida <http://www.esh.se>
36. Jegermalm Magnus och Sundh Kenneth (2005). *Social mobilisering i frivillig regi. En studie av Svenska Röda Korsets arbete med lokala utsattbets- och kapacitetsstudier.*
37. Björktomta Siv-Britt (2005). *Unga kvinnor, frihet och heder - om socialt arbete och bedersrelaterat våld.*
38. Grosse Julia (2005). *Nonprofitorganisationer inom vård och omsorg. En explorativ genomgång av kunskapsläget i Sverige, Kanada och Storbritannien.* Elektroniskt utgiven på vår hemsida <http://www.esh.se>
39. Olsson Lars-Erik, Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (under utgivning). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsambället - några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
40. Vamstad Johan (2006). *A literary overview of the Swedish civil society research.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
41. Hammare Ulf (2006). *Pappor som brukade. Om en gruppverksamhet vid Ersta Vändpunkten.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
42. Kassman Anders (2006). *Inte bara uteliggare - Sökande och avslutade klienter vid Enbten för hemlösa i Stockholm.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
43. Grosse Julia (2006). *Volontärprogram riktade till ungdomar. En introduktion till ett nygammalt fenomen.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
44. Börjeson Bengt och Dovbnya Svatoslav V (2007). *Barnhem 4 i Pavlovske - ett projekt för att utveckla en alternativ barnomsorg till institutionsvården för utvecklingsstörda.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
45. Nordfeldt Marie (2007). *Hemlösa barnfamiljer i Hässelby-Vällingby - utvärdering av projektet Steget före.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
46. Habermann Ulla (under utgivning). *Kvinnor på toppen – om kvinnor, idrott och ledarskap.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
47. Grosse Julia (2007). *Rädda barnen – en organisation i förändring. En studie om barnrättsaktiviteter på det lokala planet.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
48. Björktomta Siv-Britt (2007). *Personalens möte med utsatta flickor – arbete not hedersrelate rat våld.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
49. Grosse Julia (under utgivning). *Forskning om socialt tillit i Norden. Kunskapsöversikt och analys.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
50. Engel Charlotte (2007). *Vidgade cirklar. En kritisk granskning av arbetsmarknadsprojektet Skapa goda cirklar.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>
51. Olsson Lars-Erik och Blomquist Lena (2007). *Vården som grund. Arbete i en idéburen vård- och omsorgsorganisation.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>.
52. Olsson Lars-Erik (2007). *Ett delvis ensamt liv. En studie av människor som inte deltar i föreningslivet.* Elektronisk utgivning på vår hemsida <http://www.esh.se>.

Särtrycksserie

1. Lundström Tommy (1995). *Frivilligt socialt arbete under omprövning*. I Socialvetenskaplig Tidskrift, årgång 2, nr 1.
2. Lundström Tommy (1995). *Staten och det frivilliga sociala arbetet i Sverige*. I Kurt Klaudi Klausen & Per Selle (red.) Frivillig organisering i Norden. Oslo: Tano.
3. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1995). *Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre*. I Erik Amnå (red.) Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet. Örebro: Libris.
4. Svedberg Lars (1996). *Frivillighet som ideologiskt slagträ och faktisk verksamhet*. I Ojämlighet från vaggan till graven – på väg in i 2/3-samhället. FKF Fakta.
6. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1996). *Voluntary Action in a Scandinavian Welfare Context: the Case of Sweden*. I Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, årgång 25, nr 4.
7. Lundström Tommy och Svedberg Lars (1998). *Svensk frivillighet i internationell belysning – en inledning*. I Socialvetenskaplig Tidskrift, årgång 5, nr 2-3.
8. Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (1999). *Medborgarskapets gestaltningar – insatser i och utanför föreningslivet*. I Erik Amnå (red.) SOU 1999:84. Civilsamhället. Demokratiutredningens forskarvolym nr. 8.
9. Svedberg Lars (2001). *Spelar ideella och informella insatser någon roll för svensk välfärd?* I Marta Szebehely (red.) SOU 2001:52. Valfärdstjänster i omvandling. Forskarantologi från Kommittén Valfärdsbokslut.
10. Lundström Tommy och Svedberg Lars (2003). *The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State - The Case of Sweden*. I Journal of Social Policy, årgång 32, nr 2.
11. Svedberg Lars och Vamstad Johan (2006). *The civil society and the provision of welfare – ideological visions and social realities*. I Aila-Leena Matthies (red.) Nordic civic society organizations and future of welfare services – A model Europe? Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Metodbokserie

1. Norlin Lena och Olsson Lars-Erik (2000). *Partner sökes – Samverkan mellan kommuner och frivilliga organisationer*.
2. Sjöberg Malena (red.) (2001). *Men hur mår Du själv? – Om stöd till dem som vårdar anhöriga*.
3. Engel Charlotte (2003). *Se det som är. Diakonal inventering i brytningstid*.
4. Karlsson Magnus (2007). *Vänskap och arbete? En dokumentation och utvärdering av Fountain House i Stockholm*.

Övriga publikationer i urval

SOU 1993:82. *Frivilligt socialt arbete i Sverige. Kartläggning och kunskapsöversikt*. Svedberg Lars, Blennberger Erik, Isaksson Kerstin, Jeppsson Grassman Eva, Qvarsell Roger.

Svedberg Lars (1995). *Marginalitet. Ett socialt dilemma*. Lund: Studentlitteratur.

Blennberger Erik och Svedberg Lars (1996). *Frivilligt socialt arbete i Sverige - en översikt*. I *Frivilligt välfärdsarbete och offentlig ansvar*. Göteborg: NOPUS.

Gunnarsson Evy (1996). *Forum 50+ - en organisation i tiden*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Svedberg Lars (1996). *Introduktion till svensk frivillighet - ideologi och verksamhet*. I *Tro och tanke*. Svenska Kyrkans forskningsråd 1996:7.

Lundström Tommy och Wijkström Filip (1997). *Defining the Nonprofit Sector: Sweden*. I Salomon M Lester och Anheier K Helmut (ed). *Defining the Nonprofit Sector. A Cross-national analysis*. Manchester: Manchester University Press.

Lundström Tommy och Wijkström Filip (1997). *The Nonprofit Sector in Sweden*. Manchester: Manchester University Press.

- Holmberg Carin och Bender Christine (1998). *Våld mot kvinnor – män i kris*. SoS-rapport 1998:6. Stockholm: Fritzes förlag.
- Johansson Göran (1998). *Måttligt eller meningsfullt*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Svedberg Lars (1998). *Marginella positioner – kritisk granskning av begrepp, teori och empiri*. Stockholm: Epidemiologiskt centrum.
- Blennberger Erik (1999). *Etiska problem i missbrukarvården*. I *Alkohol och narkotika – politik, vård och dilemman*. Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR).
- Blennberger Erik, Hansson Mats J., Stål Rolf (1999). *Diakoni – teologi, ideologi, praxis*. Tro & Tanke 1999:2. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.
- Whitaker Anna (1999). *I livets slutskede: Frivilligsamverkan i vården*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Johansson Göran (2000). *Tvång och tillit. LVM-vård som kulturell ingenjörskonst – exemplet Hornö*. Stockholm: Statens institutionsstyrelses forskningsråd.
- Svedberg Lars och Jeppsson Grassman Eva (2001). *Frivilliga insatser i svensk välfärd – med utblickar mot de nordiska grannländerna*. I Bjarne Ibsen och Lars Skov Henriksen (red.): *Antologi om frivilligt arbejde*. Odense: Odense universitetsforlag.
- Hammare Ulf och Lundström Tommy (2001). *Socialt inriktade barn- och ungdomsorganisationer. En kunskapsöversikt*. Socialstyrelsen.
- Jegermalm Magnus (2002). *Direct and Indirect Support for Carers. Patterns of Support for Informal Caregivers to Elderly People in Sweden*. I *Journal of Gerontological Social Work*, volym 38, nr 4, sid. 67-84.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2002). *Frivilligt socialt arbete i Sverige. Betydelsefullt men löser inte välfärdens dilemma*. I *Socionomen* nr 4, sid.1-5.
- Johansson Göran (2002). *Bete sig normalt – positioner, perspektiv och problem i den vuxna familjehemsvården*. Statens institutionsstyrelses forskningsråd.
- Karlsson Magnus, Jeppsson Grassman Eva och Hansson Jan-Håkan (2002). *Self-help Groups in the Welfare State: Treatment Program or Voluntary Action?* I *Nonprofit Management and Leadership*, volym 13, nr 2, sid. 155-167.
- Nordfeldt Marie och Söderholm Johan (2002). *Frivilligorganisationer som uppdragstagare. Vad betyder det för brukarna?* Socialstyrelsen.
- Blennberger Erik (2003). *Etik för politik – med äldrepolitik som exempel*. I *SOU 2003:91, bil A. Äldrepolitik för framtiden*.
- Cederlöf Siv-Britt (2003). *Att arbeta med patriarkala familjer*. Kommunförbundet Stockholms län.
- Hammare Ulf och Stenbacka Susan (2003). *Socialt inriktade organisationer som arbetar mot missbruk - vilka är de, vad gör de och vad vet forskarna?* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmberg Carin och Bender Christine (2003). *”Det är något speciellt i den här frågan” – Om det lokalpolitiska samtalet om mäns våld mot kvinnor*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Jeppsson Grassmann Eva (red.) (2003). *Anhörigskapets uttrycksformer*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg Lars (2003). *Att vara sårbar och få en marginell ställning*. I Eva Jeppsson Grassman m fl *Att drabbas och att forma sitt liv*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg Lars och Jeppsson Grassman Eva (2003). *Frivilligt socialt arbete i Sverige. Vad vet vi efter 10 års forskning*. I *Jubileumsskrift 2003, Forum för frivilligt socialt arbete*.
- Börjeson Bengt (2004). *Att skapa starka forskningsmiljöer - diskussion och förslag beträffande organisering och inriktning av forskningen vid Hum/Sam fakulteten vid Växjö universitet*. Växjö: Växjö universitet.
- Börjeson Bengt (2004). *Från Skås försök. En diskussion om relationen kunskap och social praktik. I: Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten*. Socialstyrelsen.

- Börjeson Bengt (2004). A Breakthrough for a New Way of Thinking and Acting - the Development of Child Welfare and Childcare in the Republic of Belarus. I Sven Trygged (red): *Orphaned Children in Belarus*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Börjeson Bengt (2004). Freud och Sartre. Steg på väg mot tystnaden. I: Staffan Selander (red): *Text och tolkning*. Göteborg: Daidalos förlag.
- Börjeson Bengt (2004). Skolan i samhället – om strukturer av social exkludering I: *För oss tillsammans - Om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2004:98).
- Hammare Ulf (2004). Kompetens i de sociala professionerna - en pilotstudie. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Holmberg Carin och Enander Viveka (2004). Varför går hon?- Om våldsutsatta kvinnors uppbrotsprocesser. Ystad: Kabusa Böcker.
- Jegermalm Magnus (2004). Informal care and support for carers in Sweden: patterns of service receipt among informal caregivers and care recipients. I *European Journal of Social Work*. Volym 7, nr 1, sid. 7-24.
- Karlsson Magnus (2004). Rehabiliterings- och självhjälpsinsatser för och av personer med psykisk sjukdom – En kvalitativ studie av Fountain House i Stockholm. I *Socialmedicinska tidskrift*, nr 4, sid. 370-379.
- Karlsson Magnus (2004). Klubbhus - övergångsanställning vid ett klubbhus, möjlig rehabiliterande insats för personer med psykisk sjukdom? I *Svensk rehabilitering*, nr 4, sid. 370-379.
- Blennberger Erik (2005). Offentlig och ideell sektor - partners för ett gott samhälle. I *Gatljus*, nr 3, sid. 8-10. *Kvartalstidskrift från Göteborgs Kyrkliga Stadsmission*.
- Blennberger Erik (2005). *Etik i socialpolitik och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Blennberger Erik (2005). Etik för socialt arbete. I *Socionomen* 2005, nr 7, sid 7-11.
- Blennberger Erik (2005). Etik i socialt arbete – några kommentarer om läget i Sverige. I *NOPUS-nytt 2005:3. Etik och socialt arbete i Norden* (www.nopus.org).
- Blennberger Erik (2005). Världighet, frihet, rättvisa, jämlikhet, rättigheter och goda konsekvenser. Kommentarer om etiska värden och normer av relevans för Assistanskommitténs uppdrag. *Bilaga 10 i SOU 2005:100. På den assistansberättigades uppdrag. Delbetänkande av Assistanskommittén*.
- Börjeson Martin (2005). ”Försök att systematiskt koppla socialtjänst, högre utbildning och forskning i Sverige” i *Empiri, evidens, Nordiska röster om kunskapsutveckling i socialt arbete*. Malmö: NOPUS.
- Franzén Eva M. och Kassman Anders (2005). Longer-term Labour-market Consequences of Economic Inactivity during Young Adulthood: A Swedish National Cohort study i *Journal of Youth Studies*. Volym 8, nr 4, sid. 403-424.
- Habermann Ulla, Ottesen Laila & Skristad Berit (2005): It will solve itself(?) - on the attitudes of Scandinavian sports managers towards equal opportunities. I Annette R. Hofmann & Else Trangbæk (ed.): *International Perspectives on Sporting Women in Past and Present*. Institut for Idræt, Köpenhamns Universitet.
- Johansson Göran (2005). Påverkan eller total förändring? Kritik av en förhållning med avstamp i ett program mot missbruk och kriminalitet. Statens institutionsstyrelsens forskningsråd.
- Johansson Göran (2005). Ett anständigt sätt. Beskrivning av verksamheten vid dubbeldiagnosteamet Pilen i Västervik. Fokus Kalmar län.
- Lundåsen Susanne (2005). *Frivilliga insatser och hälsa*. Statens Folkhälsoinstitut.
- Olsson Lars-Erik, Nordfeldt Marie, Larsson Ola och Kendall Jeremy (2005). *The third sector and the policy process in Sweden: a centralised horizontal third sector community under strain*. London School of Economic and Political Sciences, TSEP working papers nr 3. Elektronisk utgivning på <http://www.lse.ac.uk/Collections/TSEP>
- Olsson Lars-Erik m fl (2005). The challenges of translation: the convention and debates on the future of Europe from the perspective of European third sectors. London School of Economic and Political Sciences, TSEP working paper nr 12. Elektronisk utgivning på <http://www.lse.ac.uk/Collections/TSEP>
- Svedberg Lars (2005). Några karaktäristika och utvecklingsdrag för frivilligt socialt arbete. I *Socialstyrelsen och den sociala ideella sektorn*. Socialstyrelsen.

- Svedberg Lars (2005). Det civila samhället och välfärden. I Erik Amnå (red.) *Civilsamhället - några forskningsfrågor*. Hedemora: Riksbankens Jubileumsfond och Gidlunds förlag.
- Blennberger Erik (2006). Etik för socialt arbete. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Bengt (2006). Socialarbetaren och kunskapsneurosen. IBjörn Blom, Stefan Morén och Lennart Nugren (red.) *Kunskap i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Börjeson Bengt (red.) (2006). *Vågor på HaVet. Tio texter om arbete och funktionshinder*. Jönköping: ARK-tryckaren AB.
- Börjeson Bengt, Börjeson Martin och Svedberg Lars (2006). Att utveckla kunskapen i socialt arbete genom att återigen sätta praktiken i centrum. I Anna Meeuwisse, Sune Sunesson och Hans Swärd (red.) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Christiansson Elisabeth (2006). Kyrklig och social reform. Motiveringar till diakoni 1845-1965. Stockholm: Artos & Norma.
- Habermann Ulla, Ottesen Laila, Pfister Gertrud & Skristad Berit (2006): *Det löser sig selv (?) - om idrät og kvindeligt lederskab*. Idrätshistorisk Årbog 2005. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Jegermalm, Magnus (2006). Informal care in Sweden: a typology of care and caregivers. *International Journal of Social Welfare*. Volym 15, nr 4, sid. 332-343.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2006). Civic Participation in the Welfare State: Patterns in Contemporary Sweden. I Trägårdh Lars (red.) *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Karlsson Magnus (2006). *Självhjälpsgrupper – teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordfeldt Marie och Olsson Lars-Erik (2006) Trösklar och gränshinder på bostadsmarknaden. I Paulina de los Reyes (red.) *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, SOU 2006:37.
- Olsson Lars-Erik och Svedberg Lars (2006). Det ideella engagemanget i Sverige. I *Sambället är större än staten*. Stockholm: Forum för Frivilligt Socialt Arbete.
- Svedberg Lars (2006). Mer omfattande insatser än någonsin. I *Svensk kyrkotidning*, nr 5-6.
- Svedberg Lars och Vamstad Johan (2006). The civil society and the provision of welfare – ideological visions and social realities. I Aila-Leena Matthies (ed.) *Nordic civic society organisations and future of welfare services - A model for Europe?* Nordic Research Council. Tema Nord 2006. Köpenhamn.
- Svedberg Lars & Lars Trägårdh (red.) (2006). *Det civila samhället som forskningsfält. Nya avhandlingar i ett nytt sekel*. Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Gidlunds förlag.
- Trägårdh Lars (2006). ”Staten och samhället: Från SSUs folkrörelser till Timbros civilsamhälle” i Håkan A. Bengtsson (red) *I rörelse. Folkrörelse och demokratin*. Stockholm: Atlas.
- Jeppsson Grassman Eva och Svedberg Lars (2007). Civic Participation in the Welfare State: Patterns in Contemporary Sweden. I Trägårdh Lars (red.) *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Kassman Anders (2007). Mottagningen av sökande till Enheten för hemlösa i Stockholm. I Cecilia Löfstrand och Marie Nordfeldt (red.) *Bostadslös! Lokalpolitik och praktik*. Malmö: Gleerups förlag.
- Kassman Anders och Eva Franzén (2007). Unga vuxna utanför både skola och arbetsliv - nya etableringsmönster eller början till social utslagning? I *Agoras årsbok*.
- Kassman Anders och Eva Franzén (2007). Unga vuxna utan känd sysselsättning - Är det ett problem? I Jonas Olofsson (red.) *Utbildningsvägen - vart leder den? Om ungdomar, yrkesutbildning och försörjning*. SNS-förlag.
- Löfstrand Cecilia och Nordfeldt Marie (red.) (2007). *Bostadslös! Lokalpolitik och praktik*. Malmö: Gleerups förlag.
- Trägårdh Lars (red.) (2007). *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.

- Trägårdh Lars (2007). The 'Civil Society' Debate in Sweden: The Welfare State Challenged. I Lars Trägårdh (red), *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*, London and New York: Berghahn Books, 2007.
- Börjeson Martin och Hansson Jan-Håkan (under utgivning). "Om behoven av att bygga andras kunskap" i *Nordisk Socialt Arbeid*.
- Knutagård Marcus och Nordfeldt Marie (under utgivning). *Natthärbärgat som vandrande lösning*
- Nordfeldt Marie, Knutagård Marcus och Olsson Lars-Erik (under utgivning). *Homelessness in the Swedish universalistic welfare system - the case of four municipalities*.
- Olsson Lars-Erik (under utgivning). *Frivilligt arbete inom idrott. Möjlighet och ofrånkomlighet*.
- Olsson Lars-Erik (under utgivning). *Ett delvis ensamt liv. En studie av människor som inte deltar i föreningslivet*.
- Olsson, Lars-Erik, Nordfeldt, Marie och Larsson, Ola (under utgivning). "The third sector and the policy process in Sweden – path dependence and opportunity structures". I J. Kendall (red.) *Handbook of third sector policy in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Trägårdh Lars (under utgivning). Från SSUs folkrörelser till civilsamhälle: Staten och samhället i det moderna Sverige.
- Vamstad Johan & Svedberg Lars (under utgivning). Some Aspects of Social Capital in Sweden – An EU-report.

ARBETSRAPPORTSERIEN

I denna studie - som baseras på den stora befolkningsundersökning som genomfördes 2005 - har vi jämfört två grupper med varandra. Den ena gruppen kallas "aktiv" och består av dem som arbetar frivilligt, uppger att de ingår i sociala nätverk och utför informella insatser gentemot släkt och vänner. Den andra gruppen benämns "passiv" och består av dem som inte arbetar frivilligt, som uppger att de inte ingår i några sociala nätverk och inte gör några informella insatser. Den passiva gruppen utgör omkring 20 procent av den vuxna befolkningen.

I undersökningen finner vi att gruppen aktiva är mer socioekonomiskt väletablerad än gruppen passiva. Bland de passiva finner vi också belegg för ett "ensamhetsmönster". Ytterligare en slutsats är att föreningslivet inte når ut till alla grupper, inte minst till de med en svagare socioekonomisk ställning.

Enheten för forskning om det civila samhället, tillit samt socialt arbete publicerar forskningsresultat från olika större projekt och uppdrag. Vi har en skriftserie, en särtrycksserie och en arbetsrapportserie. Arbetsrapportserien avser främst att ge möjlighet att publicera delrapporter och delresultat från större studier, aktuella kunskapsöversikter och uppsatser. Förteckning över publikationer från Sköndalsinstitutet finns på föregående sidor.

Ersta Sköndal högskola
Campus Ersta, Box 11189, 100 61 STOCKHOLM
Besöksadress Stigbergsgatan 30, Stockholm
Telefon 08-555 05 130, *Fax* 08-555 05 165
E-post info@esh.se